

**Eesti neljas perioodiline aruanne
piinamise ning muude julmade, ebainimlike või inimväärikut
alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastase
konventsiooni
täitmise kohta**

Detsember 2004

Sisukord

Sisukord.....	2
Sissejuhatus	4
I. Konventsiooni rakendamise meetmed ja arengud	5
A. Artikkel 3	5
1. Pagulaste seaduse muutmise seadus	5
2. Väljaandmine	6
B. Artikkel 4	6
Karistusseadustik	6
C. Artikkel 5	9
Eesti Vabariigi jurisdiktsioon 4. artiklis nimetatud kuritegude suhtes	9
D. Artikkel 6	9
Kriminaalmenetlusalane koostöö	9
E. Artikkel 7	10
Riigi õigusabi seadus	10
F. Artikkel 8	10
Rahvusvahelised konventsioonid	10
G. Artikkel 10	11
1. Piinamise, julma ning ebainimliku kohtlemise keeld Eesti õigusaktides	11
2. Vanglaametnike koolitus	11
H. Artikkel 11	12
1. Alaealise mõjutusvahendite seaduse ning põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmise seadus	12
2. Nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seadus	12
3. Tartu Vangla	12
4. Viru Vangla	13
5. Rummu Avavangla liitmine Murru Vanglaga	13
6. Vanglate keskhaigla	13
7. Maardu Vangla liitmine Tallinna Vanglaga	14
8. Kontaktisik	14
J. Artikkel 13	14
1. Kriminaalmenetluse seadustik	14
2. Haldusmenetluse seadustik	15
K. Artikkel 14	16
1. Ohvriabi seadus	16
2. Seadusandluse täiendamine kohtuasja teistimise alusega	16
II. Täiendav informatsioon komiteele	16
1. Konventsiooni otsekohaldamine	16
2. Konsulaarabi kinnipidamisel	17
3. Kohtupraktika tõendite lubatavusest	18
4. Kinnipeetavate määratlemine	19
5. Naised vanglates	20

6. Haridus ja tööhõive vanglates	21
7. Meditsiiniteenused Eesti vanglates.....	22
8. Muu julm, ebainimlik või inimväärikut alandav kohtlemine ja karistamine	23
a) Koolivägivald	23
b) Naistevastane vägivald.....	24
c) Inimkaubandus	26
d) Terrorismivastane võitlus.....	27
III. Komitee soovitude rakendamiseks võetud meetmed.....	28
1. Piinamise mõiste Eesti Vabariigi õigusaktides.....	28
2. Personali koolitus	29
3. Kinnipeetavate isikute ja nende lähedaste jälgimine kinnipidamisasutuses.....	30
4. Renoveerimis- ja ehitustööd kinnipidamisasutustes.....	31
5. Väärkohtlemis- ja piinamisvastane kaitse	32
6. Politseiametnike käitumiskodeks	34
7. Ebaseaduslikult Eestis viibivad isikud ja varjupaigataotlejad.....	35
8. Süüdimõistetute jaotus nende kodakondsuse järgi	37
9. Kodakondsusetuse vähendamise 1961. aasta konventsiooni ratifitseerimine	38
10. Konventsiooni käsitleva informatsiooni kogumise kord.....	38
11. Deklaratsioonid konventsiooni artiklite 21 ja 22 kohta.....	38
12. Õiguskantsler	38
Kinnipeetavate kaebused õiguskantslerile.....	42
13. Tervisekaitseinspektsioon.....	42
14. Kaebuste lahendamise erapooletus ja objektiivsus.....	43
15. Riigiametnike vägivalda kohta esitatud kaebused.....	43
16. Ülevaade inimõiguste kohtusse esitatud kaebustest Eesti Vabariigi vastu.....	47

Sissejuhatus

Eesti Vabariik on ühinenud ÜRO piinamise ning muude julmade, ebainimlike või inimväärikust alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastase konventsiooniga ning see jõustus Eesti suhtes 20. novembril 1991. Käesolev aruanne on esitatud nimetatud konventsiooni artikli 19 alusel. Artikli kohaselt on konventsiooni osalisriigid kohustatud esitama perioodilisi aruandeid konventsiooni elluviimiseks rakendatud abinõude ja saavutatud edu kohta. Eesti esitas oma esimese, teise ja kolmanda aruande ühes dokumendis juunis 2001. Piinamisvastane komitee arutas Eesti aruannet novembris 2002 ning võttis vastu järeldused ja soovitused Eesti Vabariigile.

Aruanne kajastab seadusandlikke, administratiivseid ning muid abinõusid, mida on rakendatud konventsioonis sätestatud õiguste elluviimiseks aastatel 2001–2004. Aruande koostamisel on arvesse võetud küsimusi, mida piinamisvastane komitee esitas Eesti konsolideeritud esimese, teise ja kolmanda aruande arutamisel. Samuti on suurt tähelepanu pööratud komitee poolt Eesti eelmise aruande arutelul vastu võetud järeldustele ja soovitustele.

Aruande on koostanud Justiitsministeerium koostöös Välisministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi ja Siseministeeriumiga. Samuti konsulteeriti Õiguskantsleri Kantsleiga. Komitee küsimused koos eestikeelse tõlkega edastati kommenteerimiseks ning ettepanekute tegemiseks ka asjaomastele valitsusvälistele organisatsioonidele.

Komitee märkis oma soovitustes positiivse aspektina Eesti aruannete ning vastavate ÜRO organite järelduste avaldamist Välisministeeriumi kodulehel. Eesmärgiga jätkata avalikkuse teavitamist konventsiooniga kaasnevatest õigustest ja kohustustest, avaldatakse ka edaspidi riigi koostatud aruanded ja asjakohased soovitused Välisministeeriumi kodulehel nii eesti kui ka inglise keeles.

Kuna esimene aruanne oli koostatud inglise keeles, siis on see avalikkusele kättesaadav Välisministeeriumi kodulehel ingliskeelsena. Neljas perioodiline aruanne on koostatud eesti keeles ja tõlgitud inglise keelde ning see avaldatakse nii eesti kui ka inglise keeles. Samuti on Välisministeeriumi koduleheküljel avaldatud piinamisvastase komitee kokkuvõtvad soovitused aruande kohta nii eesti kui ka inglise keeles.

I. Konventsiooni rakendamise meetmed ja arengud

A. Artikkel 3

1. Pagulaste seaduse muutmise seadus

Eesti on ühinenud ÜRO pagulasseisundi konventsiooni, 31. jaanuari 1967. aasta pagulasseisundi protokolli ning ÜRO piinamise ning muude julmade, ebainimlike või inimväärikut alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastase konventsiooniga. Nimetatud rahvusvaheliste õigusaktide täitmine tagatakse pagulaste seaduses ja välismaalaste seaduses kehtestatud korras.

Pagulaste seaduse muutmise seadus jõustus 1. mail 2003. Seaduse 1. peatükki muudeti, sätestati uus peatükk 1¹ "Varjupaigamenetlus", reguleeriti taotleja viibimine esmases vastuvõtukeskuses, sätestati turvalise riigi mõiste ja väljasaatmise keeld jne.

Seaduse täiendamine oli tingitud vajadusest korrastada ja täpsustada pagulaste seadust, reguleerida üksikasjalikumalt varjupaigataotlejate vastuvõtuga seotud küsimusi ning tagada varjupaigataotlejate kiirendatud menetlemine. Seadust täiendati selliselt, et varjupaigataotlejate tegelevatel asutustel on pädevus teha otsuseid varjupaiga andmise või selle andmisest keeldumise ning varjupaiga äravõtmise kohta. Ühtlasi oli eesmärk ulatuslikumalt rakendada taotluse kiirmenetlust.

Endises pagulaste seaduses olid mitmed olulised küsimused reguleeritud puudulikult või vastuoluliselt. Ühtlustamata oli ka esmase küsitluse läbiviimise ja vormikohase varjupaigataotluse vastuvõtmise kord kiir- ja tavamenetluse rakendamisel. Üheselt ei olnud sätestatud, kes teeb otsuse pagulasseisundi lõppemise kohta. Reguleerimata olid varjupaigataotleja Eestis ning vastuvõtukeskuses viibimise tingimused. Uue pagulaste seadusega on nimetatud puudujäägid kõrvaldatud, samuti on seadusesse lisatud Euroopa Liidu liikmesriikide õigusaktides kasutatavad turvalise riigi või alalise asukohamaa ja turvalise kolmanda riigi mõisted, millega luuakse selged kriteeriumid kiirmenetluse rakendamiseks.

Pagulaste seaduse § 8⁴ kohaselt saab varjupaigamenetluse lõpetada taotluse tagasilükkamisega ka siis, kui taotleja saabub Eestisse riigi kaudu, mida võib pidada turvaliseks riigiks, või kui taotleja kodakondsusriiki või alalist asukohariiki on alust pidada turvaliseks päritoluriigiks.

Turvaliseks riigiks loetakse riiki, kes järgib ÜRO pagulasseisundi konventsiooni artiklites 32 ja 33, ÜRO piinamise ning muude julmade, ebainimlike või inimväärikut alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastase konventsiooni artiklis 3 ning inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 3 sätestatud kohustusi. Turvaliseks riigiks loetakse ka muud riiki, kus taotlejal on võimalik saada kaitset tagakiusamise eest või väljasaatmise eest taotleja päritoluriiki või muusse riiki, kus taotlejale nimetatud kaitse ei ole tagatud. Turvaliseks päritoluriigiks loetakse riiki, kus üldjuhul ei esine tõsist ohtu langeda tagakiusamise ohvriks. Turvalise päritoluriigi määramisel arvestatakse ka seda, kas riik on ühinenud peamiste inimõigusi käsitlevate rahvusvaheliste lepingutega ja kas ta neid üldjuhul järgib.

Turvalise riigi ja päritoluriigi määratleb Kodakondsus- ja Migratsiooniamet.

Uus seadus näeb ette, et taotleja võib kiirmenetluse läbiviimise ajal lahkuda piiripunktist juhul, kui talle on vaja osutada vältimatut arstiabi. Endises seaduses sellist võimalust ei olnud sätestatud ning see ei olnud kooskõlas üldtunnustatud humaansete põhimõtetega.

2. Väljaandmine

Eestile ei ole esitatud ühtegi väljaandmistaoitlust, mille läbivaatamisel oleks tekkinud küsimus keeldumisest seoses inimõiguste rikkumisega taotlevas riigis. 2004. aasta 25. augustil keelduti justiitsministri otsusega Türgile välja andmast Türgi Vabariigi ja Rootsi Kuningriigi kodanikku Heybet ACIKGÖS'i (Hemo Amedsson, keda Türgi süüdistas terrorismikuritegudes. Taotlus jäeti rahuldamata, tuginedes kuriteo aegumisele Eesti karistusseaduse järgi. Keeldumise otsuses toodi põhjusena välja ka see, et nimetatud isik on ka Rootsi Kuningriigi kodanik ning sealsed võimud on palunud ta tagasi saata Rootsi, kus mees on üle kahekümne aasta elanud. Eesti võttis seisukoha, et kuna Amedsson on Rootsi kodanik, on sel riigil tema tegevuse kohta täpsemad andmed.

Ka Eesti Vabariigi esitatud väljaandmistaoitlustest ei ole keeldutud seoses inimõiguste rikkumise või selle kahtlusega Eestis. Ainult ühel korral on Eesti väljaandmistaoitlus jäänud rahuldamata: 2002. aastal jättis USA õiguslike nüansside tõttu rahuldamata ühe väljaandmistaoitluse.

Eesti Vabariigi esitatud väljaandmistaoitlused ajavahemikus 1. juunist 2001 kuni 15. oktoobrini 2004:

Aasta	Taotluste arv	Rahuldatud	Rahuldamata
2001 (II poolaasta)	9	9	0
2002	35	34	1 (USA)
2003	29	28	0
2004	6	4	0

B. Artikkel 4

Karistusseadustik

Karistusõiguse reformi kontseptsioon valmis 1995. aastal. Reformi üheks olulisemaks väljundiks oli karistusseadustiku väljatöötamine, mis uuendas karistusõiguse aluseks olevaid põhimõtteid tervikuna. Uus karistusseadustik jõustus 1. septembril 2002.

Karistusseadustik näeb ette ühtse üldosa (koosseisu elemendid, karistused, karistuse mõistmise reeglid) kuritegudele ja väärtegudele. Väärtegude menetlemist reguleerib alates 1. septembrist 2002 väärteomenetluse seadustik.

Kui varem algas kriminaalvastutuse iga 15 aastast ning teatud kuritegude puhul juba 13 aastast, siis karistusseadustik kehtestab ühtse vanuse – 14 aastat. Karistusseadustik näeb ette ka võimaluse karistada kuriteo toimepanemise eest juriidilisi isikuid.

Seadustik sätestab mitmeid alternatiivseid karistuse võimalusi vangistuse kõrval, nt üldkasuliku töö kohaldamine. Selliste alternatiivsete karistuste võimaldamise eesmärk oli loobuda juurdunud arusaamast, et süüteo eest mõistetud karistust on võimalik kanda üksnes kinnipidamiskohas.

Loodud on ka võimalus karistusest tingimisi vabastada kas täielikult või osaliselt, kas täiendavate kohustustega või ilma ning võimalus kanda karistust ositi, nn nädalalõpuvangistus.

Karistusseadustiku isikuvastaste süütegude peatükk sisaldab vägivallategude süüteokoosseise. Seaduse kohaselt karistatakse teise inimese tervise kahjustamise eest, samuti löömise, peksmise või valu tekitanud muu kehalise väärkohtlemise eest rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega (§ 121). Järjepideva või suurt valu põhjustanud kehalise väärkohtlemise eest karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega (§ 122). Tapmisega, tervisekahjustuse tekitamisega või olulises ulatuses vara rikkumise või hävitamisega ähvardamise eest, kui on olnud alust karta ähvarduse täideviimist, karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega (§ 120).

Võimuesindaja või avalikku korda kaitsva muu isiku suhtes vägivalla toimepanemise eest seoses tema ametikohustuste täitmiseга karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega (§ 274).

Eraldi peatükis on toodud karistused kohtunikule, kohtukaasistujale, uurijale, prokurörile, kaitsjale, kannatanu esindajale ja tema lähedasele raske tervisekahjustuse tekitamise eest ning vägivalla toimepanemise eest kohtuniku, kohtukaasistuja, uurija, prokuröri, kaitsja, kannatanu esindaja ja tema lähedaste suhtes (§-d 302 ja 303). Samuti on karistatav kahtlustatava, süüdistatava, kohtualuse, õigeksmõistetu, süüdimõistetu, tunnistaja, eksperdi, tõlgi ja kannatanu suhtes vägivalla toimepanemine (§ 323).

Karistusseadustiku § 324 kohaselt karistatakse kinnipidamiskoha ametniku poolt kinnipeetava, arestialuse või vahistatu inimväärkuse alandamise, diskrimineerimise või tema õiguste ebaseadusliku piiramise eest ametiseisundit ära kasutades rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.

Lisaks Eesti eelmises aruandes toodud kriminaalkodeksis sätestatud kuriteoliikidele on uus karistusseadustiku eriosa sätestanud mitmed uued koosseisud, nt § 133 “Orjastamine” ja § 134 “Isikuvabadust piiravasse riiki toimetamine”.

§133. Orjastamine

(1) Vägivalla või pettusega inimese asetamise eest olukorda, kus ta oli sunnitud oma tahte vastaselt kellegi teise kasuks töötama või täitma muid kohustusi, samuti inimese sellises olukorras hoidmise eest - karistatakse ühe- kuni viieaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui see on toime pandud:

1) kahe või enama isiku suhtes või

2) noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes, -

karistatakse kolme- kuni kaheteistaastase vangistusega.

§134. Isikuvabadust piiravasse riiki toimetamine

(1) Vägivalla või pettusega inimese toimetamise ja jätmise eest riiki, kus teda on võimalik rassilisel, soolisel või muul põhjusel taga kiusata või alandavalt kohelda ja kus tal puudub sellise kohtlemise vastu seaduslik kaitse ja võimalus sellest riigist lahkuda, - karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui see on toime pandud:

1) kahe või enama isiku suhtes või

2) noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes, -
karistatakse kahe- kuni kümneaastase vangistusega.

Karistusseadustik näeb ette karistused ka genotsiidi ja inimsusevastaste kuritegude ning sõjakuritegude eest.

Peale selle on Eesti ühinenud nimetatud valdkonda käsitlevate rahvusvaheliste konventsioonidega, nagu genotsiidi vältimise ja karistamise konventsioon, apartheidikuriteo tõkestamise ning selle eest karistamise rahvusvaheline konventsioon, konventsioon aegumistähtaja mittekohaldamisest sõjakuritegude ja inimsusevastaste kuritegude suhtes ning Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut.

Siinkohal juhime tähelepanu, et eelmise aruande esitamise ajal kehtinud kriminaalkoodeksis ei olnud eraldi paragrahvi genotsiidi kui kuriteo toimepanemise eest. Inimsusevastaste kuritegude paragrahv (§61¹) sisaldas karistust ka genotsiidi toimepanemise eest. Kuna nimetatud paragrahv ei olnud piisavalt selgelt sõnastatud, põhjustas see Eesti kohtute seas lahkarmumusi seaduse tõlgendamisel. Alamaastme kohtud olid eri seisukohtadel 1949. aasta küüditamiste suhtes, kas kvalifitseerida neid inimsusevastaste kuritegudena või genotsiidina. 2000. aastal juhtis Riigikohtu kriminaalkolleegium oma otsuses (1-1-31-00) tähelepanu kriminaalkoodeksi §-s 61¹ sisalduvatele erinevatele kuriteokoosseisudele ning leidis, et genotsiidi piiritlemata jätmise muudest inimsusevastastest kuritegudest on tinginud selle, et kohtud tõlgendavad kriminaalkoodeksi kõnealust sätet erinevalt.

2001. aastal vastu võetud karistusseadustikus, mis asendab endist kriminaalkoodeksit, on tehtud asjakohased parandused ning genotsiidi ja inimsusevastast kuritegu käsitletakse eraldi paragrahvides. Karistusseadustiku § 89 sätestab karistuse inimsusevastase kuriteo toimepanemise eest ning § 90 sisaldab karistuse genotsiidi toimepanemise eest.

Eesti ratifitseeris Rooma statuudi 30. jaanuaril 2002. aastal. Kuriteo olemuslikud koosseisulised tunnused – eriti toimepanijate seotus ametivõimuga – on põhjuseks, miks kuriteo toimepanijad on jäänud karistamata, Rahvusvahelise Kriminaalkohtu loomine on vahend sellise olukorra vältimiseks. Eesti kui Rahvusvahelise Kriminaalkohtu asutajaliige on vastu võtnud Rooma statuudi rakendamisaktid. Lisaks Eesti ja Rahvusvahelise Kriminaalkohtu koostööregulatsioonile kriminaalmenetlusseadustikus sätestab karistusseadustik genotsiidi, inimsusevastaste kuritegude ning sõjakuritegude koosseisud. Peale selle sätestatakse laialdane seadusandlik jurisdiktsioon, määrates jurisdiktsiooni teostamise aluseks territoriaalse, aktiivse ja passiivse isikupõhimõtte, universaalsuse ning kaitsepõhimõtte.

Kuna piinamisakti võib teatud tingimustel kvalifitseerida kui inimsusevastast kuritegu, genotsiidi või sõjakuritegu, tuleb osalisriigil vastu võtta asjakohased õigusaktid, et olla kohtumenetluse esmane foorum tulenevalt Rooma statuudi täiendava jurisdiktsiooni režiimist.

Karistusseadustiku § 89 kohaselt on piinamine üheks kuriteo objektiivsesse külge kuuluvatest võimalikest tegudest, kui on olemas ka teised tunnused, nagu kontekstielement – tegude laiaulatuslik või süstemaatiline laad, või poliitikaelement – seotus riigi, organisatsiooni või grupiga, mis eristab seda kuritegu üksikutest vägivallaaktidest. Paragrahvi 90 kohaselt on genotsiidi korral peale tervisekahjustuse tekitamise ka piinamine üheks võimalikuks teoks, mis moodustab genotsiidi objektiivse külje.

Karistusseadustiku §-d 97, 99, 101 ja 102, mis kuuluvad sõjasüütegude jaotisesse, kriminaliseerivad piinamise kui 1949. a Genfi konventsioonide tõsise rikkumise konventsioonides kaitstud isikute suhtes. Oluline on ka märkida, et Eesti õigusaktid ei erista rahvusvahelisi ja riigisiseseid relvakonflikte.

Piinamise mõistet Eesti õigusaktides käsitletakse aruande III osas.

C. Artikkel 5

Eesti Vabariigi jurisdiktsioon 4. artiklis nimetatud kuritegude suhtes

Konventsiooni nõue	Karistusseadustiku vastav säte
Kuritegu on toime pandud Eesti jurisdiktsiooni all oleval territooriumil või Eestis registreeritud mere- või õhusõiduki pardal	<u>§ 6. Karistusseaduse ruumiline kehtivus</u> lg 1: Eesti territoorium lg 2: Eestis registreeritud laev või õhusõiduk
eeldatav kurjategija on Eesti kodanik	<u>§ 7. Karistusseaduse isikuline kehtivus</u> p 3: teo toimepanija oli toimepanemise ajal Eesti kodanik või sai selleks pärast teo toimepanemist
ohver on Eesti kodanik ja Eesti peab karistamist otstarbekaks	<u>§ 7. Karistusseaduse isikuline kehtivus</u> p 2: tegu on toime pandud Eesti kodaniku vastu
kurjategija asub Eesti jurisdiktsiooni all oleval mis tahes territooriumil ning Eesti ei anna teda vastavalt 8. artiklile välja ühelegi käesoleva artikli 1. lõikes nimetatud riigile	<u>§ 7. Karistusseaduse isikuline kehtivus</u> p 3: teo toimepanija on välismaalane, kes on Eestis kinni peetud ja keda ei anta välja

D. Artikkel 6

Kriminaalmenetluslane koostöö

1. juulil 2004 jõustunud kriminaalmenetluse seadustiku kriminaalmenetlusalase koostöö regulatsioon (§-d 433–508) tagab konventsiooni artikli 6 nõuete täitmise. Rahvusvaheline kriminaalmenetluslane koostöö hõlmab:

- väljaandmist välisriigile;
- riikide vastastikust abi kriminaalasjades;
- välisriigi kohtuotsuse täitmist;
- alustatud kriminaalmenetluse ülevõtmist ja üleandmist;
- koostööd Rahvusvahelise Kriminaalkohtuga;
- loovutamist Euroopa Liidu liikmesriigile.

Varem kehtinud kriminaalkoodeksiga võrreldes on rahvusvaheline koostöö märkimisväärselt üksikasjalikumalt sätestatud. Ka siin kehtib sõlmitud rahvusvaheliste lepete otsekohaldamise põhimõte.

E. Artikkel 7

Riigi õigusabi seadus

1. märtsil 2005 jõustub Eestis uus riigi õigusabi seadus, millesse on koondatud seni erinevates menetlusseadustikes sisaldunud riigi kulul õigusabi võimaldamise regulatsioon. Seaduse eesmärk on tagada kõigile isikutele asjatundliku ja usaldusväärse õigusteenuse õigeaegne ja piisav kättesaadavus. Välisriigi kodanikele on õigusabi suhtes tagatud Eesti Vabariigi kodanikega võrdsed menetluslikud õigused.

Seadus võimaldab saada riigilt õigusabi lisaks kohtumenetlusele ka kohtueelse menetluse, haldusorganites läbiviidavate menetluste ja täitemenetluse korral, aga samuti õigusdokumendi koostamise ning õiguslase nõustamise või esindamise korral. Seejuures tuleb pidada väga oluliseks esialgset suulist nõustamist kui õigusliku esmaabi andmist, kuna selle käigus vaidlus kvalifitseeritakse, mis määrab kõigi järgnevate toimingute suuna.

Oluline on põhimõte, mille kohaselt peab iga advokaadibüroo pidaja tagama riigi õigusabi vajavatele isikutele selgituste andmise seaduses ettenähtud riigi õigusabi saamise aluste ja korra kohta; sellise teavitustöö eest ei tohi isikult võtta tasu.

Riigi õigusabi osutamist rahastatakse riigieelarvest selleks eraldatud rahast.

Eraldi on seaduse §-s 37 sätestatud võimalus saada riigi õigusabi pöördumiseks Strasbourgis tegutseva Euroopa Inimõiguste Kohtu poole juhul, kui isiku kaebuse aluseks oleva inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni või selle juurde kuuluvate ja Eesti suhtes siduvate lisaprotokollide väidetava rikkumise on toime pannud Eesti riik.

F. Artikkel 8

Rahvusvahelised konventsioonid

Ajavahemikus 2001–2004 on Eesti ühinenud järgmiste kriminaalmenetlusalaste konventsioonidega või need ratifitseerinud:

- 1) Euroopa Nõukogu kriminaalasjades vastastikuse abistamise Euroopa konventsiooni 2. lisaprotokolliga ühinemine (2004);
- 2) Euroopa Liidu "Kriminaalasjades vastastikuse abistamise konventsiooniga ühinemine (2004);
- 3) Euroopa Nõukogu raamotsuse "Euroopa vahistamismääruse ja EL liikmesriikide vahelise loovutusmenetluse kohta" sätete kohaldamine (alates 1. juulist 2004);
- 4) Euroopa Nõukogu kohtuotsuste rahvusvahelise kehtivuse Euroopa konventsiooni ratifitseerimine (2001);
- 5) Euroopa Liidu väljaandmise ja lihtsustatud väljaandmise konventsioonide ratifitseerimine (2004).

ÜRO kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti surmanuhtluse kaotamist käsitleva teise fakultatiivse protokolliga ühines Eesti 12. novembril 2003.

Eesti Vabariik kirjutas 3. mail 2002 alla ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokollile nr 13 (jõustus rahvusvaheliselt 1. juulil 2003), mis näeb ette surmanuhtluse igas olukorras kaotamise, omades seega märksa ulatuslikumat mõju kui Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni varasem 6. protokoll ning pakti teine protokoll. Eesti ratifitseeris Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokoll nr 13 25. veebruaril 2004.

Protokollid artiklid 1–3 koosmõjus välistavad pöördumatult surmanuhtluse rakendamise ükskõik millisel põhjusel ja ükskõik millistel tingimustel. Arvestades, et Eesti seadused ei võimaldanud juba alates 19. juunist 1998 ühelgi juhul kohaldada surmanuhtlust, ei muutnud protokoll ratifitseerimine õiguslikku olustikku. Samas välistab see aga võimaluse tulevikus lisada seadustesse alused surmanuhtluse kohaldamiseks Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokoll nr 6 artiklis 2 nimetatud sõja ajal või vahetu sõjaohu korral toime pandud tegude eest, kuna põhiseaduse § 123 lõike 2 järgi kohaldatakse Eesti seaduse ja Riigikogu ratifitseeritud välislepingu vastuolu korral välislepingut.

Eesti on alla kirjutanud ka ÜRO piinamise ning muude julmade, ebainimlike või inimväärikust alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastase konventsiooni lisaprotokollile. ÜRO Peaassamblee istungjärgul New Yorgis 21.–24. septembril 2004 kirjutas nimetatud protokollile alla Eesti Vabariigi President. Protokoll eesmärk on paremini tagada kaitset piinamise ja muude julmade, ebainimlike või inimväärikust alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside eest.

G. Artikkel 10

1. Piinamise, julma ning ebainimliku kohtlemise keeld Eesti õigusaktides

Piinamise, julma ja ebaväärika kohtlemise ja karistamise keelu sätestab Eesti põhiseaduse § 18. Keeld on tagatud piinamise kriminaliseerimisega karistusseadustikus. Kriminaalmenetluse seadustiku § 9 lõige 3 sätestab, et menetlusosaliste kohtlemisel ei tohi teotada isiku au ega alandada tema inimväärikust. Sama sätte teises lauses on kirjas piinamise, julma ning ebainimliku kohtlemise keeld, mis on tagatud karistusseadustiku sätetega. Piinamise keeldu korratakse tõendite kogumist reguleeriva § 64 lõikes 1.

Erakorralise seisukorra seaduse § 4 lõike 2 punkt 1 näeb ette piinamise keelu erakorralise seisukorra ajal inimeste õiguste ja vabaduste piiramisega seoses.

ÜRO piinamisvastasele konventsioonile viitavad pagulaste seadus ning väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus.

2. Vanglaametnike koolitus

Justiitsministeerium peab äärmiselt oluliseks pidevalt arendada vanglaametnike teenistusala väljaõpet. Samuti on esmatähtis korraldada sotsiaalseid oskusi arendavaid koolitusi. Vanglaametnikele antakse baasväljaõpet ettevalmistusteenistuse käigus. Täiendkoolituse põhirõhk on suhtlemispsühholoogial, õigusel, sotsiaalhoolekandel ja tervishoiul.

Vanglaametnikke koolitatakse kahes õppeasutuses: Tallinna Pedagoogiline Seminar koolitab vanglaametnike üheaastasel ettevalmistusteenistusel tulevase valvureid, Sisekaitseakadeemia kolmeaastase ettevalmistusteenistusega koolitatakse inspektoreid. Mõlema õppe puhul on võimalik valida kaugõppe ja päevase õppevormi vahel. Samuti toimub pidevalt ametnike täiendkoolitus.

Justiitsministeeriumi arengustrateegia kohaselt liidetakse 2005/2006 õppeaastaks kaks vanglaametnikke koolitavat õpet. Ühendamise eesmärk on ühtlustada vanglaametnike koolituse taset ning parandada õppe kvaliteeti.

H. Artikkel 11

1. Alaealise mõjutusvahendite seaduse ning põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmise seadus

Seadus jõustus 1. juulil 2001. Seadus sätestab kasvatusel eritingimusi vajavate õpilaste koolis viibivale alaealisele kohaldatavad eritingimused, mis ei olnud senini üheski seaduses sätestatud, nt võimalus paigutada kasvatusel eritingimusi vajavate õpilaste kooli õpilane rahunemiseks eraldusruumi, kuid mitte kauemaks kui 24 tunniks. Nimetatud eritingimused on vajalikud, et mõjutada alaealist kasvatuslikult ning samas kaitsta alaealise õigusi ja vabadusi.

2. Nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seadus

Seadus jõustus 1. mail 2004. Seadus sätestab muu hulgas nakkushaige allutamise tahtest olenematule ravile. Nakkushaige allutamine tahtest olenematule ravile ja tema isoleerimine ei erine põhimõtteliselt kriminaalkurjategija isoleerimisest. Kriminaalkurjategija õigusvastane tegevus ohustab samuti teiste inimeste tervist ja tema isoleerimine on Eesti õigusaktide järgi lubatud. Varem oli samalaadne õigus sätestatud psühhiaatrilise abi seaduses. Seaduses on sätestatud nakkushaige tahtest olenematu haiglasse paigutamine arsti otsusel 48 tunniks. Halduskohtuniku loal nakkushaige tahtest olenematu ravi rakendamine kuni 182 ja tuberkuloosi korral kuni 240 kalendripäevaks lähtub eri nakkushaiguste ravi kestusest.

3. Tartu Vangla

Tartu Vangla alustas oma tegevust esimeste kinnipeetavate vastuvõtuga 16. oktoobril 2002 ning alustas sellega Eesti vanglasüsteemi üleminekut laagersüsteemilt kambersüsteemile. Samuti pandi Tartu Vangla rajamisega alus piirkondliku vanglasüsteemi loomisele. Tartu Vangla avamise tõttu osutus võimalikuks liita Keskvangla Tallinna Vanglaga ning lõpetada Keskvangla tegevus 31. detsembril 2002.

Tartu Vangla paikneb 93 763 m² suurusel alal Lõuna-Eestis. Üldpinda on uues vanglas 23 000 m², kus asuvad administratiivhoone, vastuvõturuumid, puhke- ja spordiruumid, õppeklassid, tootmispinnad metalli-, puu- ja tekstiilitööks, ruumid usutalituste korraldamiseks ning abiruumid. Kambreid on 479, ühe kambri suurus on 10 m². Tartu Vanglas kui Eesti kaasaegseimas vanglas aitab ühiskonna turvalisust tagada üle 170

videokaamera, kallaletungi-häiresüsteemid personali kaitseks ning spetsiaalsed valvesüsteemid ligi 1 km pikkuse välispiirde kaitseks.

Tartu Vanglas on kokku 361 ametikohta, neist 269 on vanglaametnikud. Varasemaid vanglatöö kogemusi on tööle võetud ametnikest vaid igal kaheksateistkümnendal. Seega on neid lihtsam rakendada uut tüüpi vanglas.

2003. aasta maikuus käivitati Tartu Vanglas Justiitsministeeriumi vanglate osakonna ja politseistruktuuride koostöös saatmiskeskuse katseprojekti. Katseprojektist on välja kasvanud saatmisosakond, mis on iseseisev üksus Tartu Vangla struktuuris. Saatmisosakonna ülesanne on korraldada kinnipeetavate etapeerimist kinnipidamisasutuste vahel kogu Eesti territooriumil.

4. Viru Vangla

Viru Vangla on 1000-kohaline kinnine vangla, mis avatakse Jõhvi linnas Ida-Virumaal 2007. aastal. Viru Vangla juures avatakse ka 75-kohaline avavangla osakond ning 150-kohaline arestimaja. Arestimaja ja kinnine vangla ümbritsetakse ühe piirdega. Avavangla paikneb nende vahetus läheduses. Viru Vanglasse luuakse 305 töökohta. Viru Vangla personali koolitusprojekt sisaldab senistest mahukaimat inimõigustealast kursust tulevastele vanglaametnikele.

Viru Vangla rajatakse piirkondlike vanglate süsteemi edasiarendamiseks ning tänapäeva nõuetele vastavate vanglakohtade arvu suurendamiseks.

Viru Vangla avamise tõttu kiireneb kuritegude menetlemine ja seetõttu lühenevad ka vahistustähtajad. Süüdimõistetud kannavad karistust elukohajärgses vanglas, mis soodustab kontaktide säilimist sugulaste ja tuttavatega.

5. Rummu Avavangla liitmine Murru Vanglaga

2003. aasta lõpus alustati teineteisest mõnesaja meetri kaugusel asuvate Rummu Avavangla ja Murru Vangla liitmist. Liitmise peamised eesmärgid olid:

- kulude kokkuhoid;
- organisatsiooni finants- ja personalialase paindlikkuse suurendamine;
- vanglatöö kvaliteedi parandamine.

Liitmise tulemusel lisandus 1. aprillil 2004 Murru Vanglale avavangla osakond. Liitmine oli korralduslikku laadi ning lähtuti põhimõttest, et säilitada tuleb avavangla kõigi ülesannete täitmine vähemalt senises mahus ja kvaliteedis: kinnipeetaval peab olema vähemalt samasugune võimalus sportida, töötada, kasutada raamatukoguteenuseid jne.

6. Vanglate keskhaigla

Senini endise Keskvangla ruumides tegutsenud vanglate keskhaigla kuulub Tallinna Vangla koosseisu kuni uue vanglate haigla valmimiseni. 1. novembril 2004 liideti vanglate keskhaigla Tallinna Vangla tervishoiuosakonnaga. 2005. aasta esimese poolaasta lõpuks kolib Tallinna Vangla tervishoiuosakond endise Maardu Vangla ruumidesse.

7. Maardu Vangla liitmine Tallinna Vanglaga

1. novembril 2004 liideti Maardu Vangla Tallinna Vanglaga. Maardu Vangla vahistatud ning kinnipeetavad paigutatakse ümber teistesse vanglatesse. 2005. aasta esimese poolaasta jooksul tehakse vajalikud ehitustööd, et 2005. aasta esimese poolaasta lõpuks saaks endise Keskvangla ruumides tegutsev Tallinna Vangla tervishoiuosakond kolida endise Maardu Vangla ruumidesse.

8. Kontaktisik

2003. aasta olulisemaks tegevuseks vanglate personali valdkonnas oli kontaktisiku ametikoha juurutamine kogu vanglasüsteemis. 2002. aastal alanud projekti eesmärk oli luua kinnipeetava vanglasisesid suhteid koordineeriv ametikoht, millel töötava teenistuja ülesanne ei ole pelgalt valvata, et kinnipeetav ei saaks vanglast välja, vaid tema poole saab kinnipeetav oma probleemidega esmajärjekorras pöörduda. Nii uuele ametikohale asujad kui ka nende otsesed juhid läbisid täiendõppe. Lisaks tõhusamale tööjaotusele on tõusnud ka tööga rahulolu. Paljudele juba ametis olnud teenistujatele oli tegu karjäärihüppega, kontaktisiku ametikoht võimaldab värvata uusi töötajaid ja ametnikel rakendada oma erialast pädevust.

J. Artikkel 13

1. Kriminaalmenetluse seadustik

1. juulil 2004 jõustus uus kriminaalmenetluse seadustik. Kiirema ja tõhusama kriminaalmenetluse tagamiseks on kriminaalmenetluse seadustikuga loodud võimalus otstarbekusest kriminaalmenetlus lõpetada. Selle abinõu rakendamine võimaldab suunata menetlusressursi raskemate kuritegude menetlemisele. Kriminaalmenetluse seadustik näeb ette ka lihtsustatud kohtumenetluse vormid, mis peavad kiirendama kohtumenetluse läbiviimist.

Täpsustatud on ka menetlejate rolle. Prokuratuurile on lisaks kohtueelse menetluse seaduslikkuse tagamisele pandud kohustus vastutada kohtueelse menetluse tulemuslikkuse eest. Ainult prokuratuuril on õigus lõpetada kriminaalmenetlus kohtueelse uurimise faasis (nii üldalustel kui ka otstarbekuse kaalutlusel), samuti on ainult prokuröri õigus taotleda eeluurimiskohtunikult isiku põhivabadusi piiravate menetlustoimingute tegemist. Kohtumenetluses näeb uus kriminaalmenetluse seadustik ette täiendavad võistlevuse elemendid, et tagada kohtuasjade erapooletu ja objektiivne lahendamine kohtuniku poolt. Kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt küsitletakse tunnistajaid ja süüdistatavaid riskküsitluse vormis. Võistlevuse väljenduseks on ka asjaolu, et süüdistaja loobumine süüdistusest toob kaasa õigeksmõistmise, s.t kohtul ole õigust asja enam oma suva kohaselt edasi menetleda.

Inimõiguste aspektist tuleks nimetada järgmisi uuendusi:

- eeluurimiskohtuniku institutsiooni loomine – eeluurimiskohtunik annab kohtueelses menetluses prokuratuuri taotlusel lubasid põhiõigusi piiravateks toiminguteks (vahistamine, läbiotsimine, jälitustoimingud, nt eravestluse pealtkuulamine ja kirjavahetuse jälgimine, vara arestimine). Kui kohtunik on andnud eeluurimiskohtuniku ülesandeid täites loa võtta isik vahi alla, kohaldada kautsjoni või vaadanud läbi muu vahistamisega seonduva taotluse või kaebuse, siis asja kohtulikult arutamisel üldkorras peab see kohtunik ennast taandama;
- kohtuniku eelotsustuse vältimine – lisaks eespool nimetatud taandamisalusele näeb uus kriminaalmenetluse seadustik ette korra, mille kohaselt tavalises risküsitlusega kohtumenetluses saab kohtunik toimiku enda kätte alles kohtuliku uurimise algusjärgus, mitte aga asja kohtusse saabumisel. Sellega üritatakse vältida olukorda, kus kohtunik enne asja sisulist arutamist n-ö õpib toimiku selgeks;
- kaugülekuulamine ja telefonitsi ülekuulamine kannatanu ja tunnistaja kaitseks (§-d 67, 69, 287);
- vahi all pidamise kontrolli tõhustamine – alates 01. jaanuarist 2005 on kohtueelses uurimises vahi all pidamise üldine tähtaeg 6 kuud (üleminekuperioodil 1. juulist kuni 31. detsembrini 2004 on maksimumtähtaeg 1 aasta). Sellest kauem võib isikut vahi all pidada üksnes riigi peaprokuröri taotlusel, kui asi on seotud rahvusvahelise kriminaalmenetlusalase koostööga või on erandlikult mahukas ja keerukas;
- kohtueelses menetluses uurija ja prokuröri peale kaebamise uus kord (§-d 228–232) – erinevalt varasemast menetlusseadusest näeb kriminaalmenetluse seadustik ette selge regulatsiooni, kuidas vaidlustada uurija ja prokuröri tegevust kohtueelses menetluses ja milline kohus on pädev kaebust läbi vaatama;
- jälitustoimingutega tõendite kogumine – kriminaalmenetluse seadustik sisaldab regulatsiooni jälitustoimingutega tõendite kogumiseks, mille kohaselt igasugune seaduse rikkumine jälitustoimingu tegemisel muudab selle toimingu kaudu saadud tõendi kasutuskõlbmatuks. Põhiõigusi riivavaid jälitustoiminguid, milleks annab loa kohtunik, saab teha üksnes kriminaalmenetluse raames. Eriregulatsioon kehtib siiski riigi julgeoleku tagamiseks teostatava teabehanke kohta.

2. Haldusmenetluse seadustik

Haldusmenetluse seadus jõustus 1. jaanuaril 2002. Seaduse põhieesmärk on tagada haldusaktide andmisel ja haldustoimingute tegemisel lihtne, nüüdisaegne ja isikute õigusi arvestav menetlus. Haldusmenetluse seadus on üldseadus, millest võib eriseadustega teha erandeid. Haldusmenetlus ei reguleeri Riigikogu ega kohtute tegevust, samuti kriminaalmenetlust ja väärteoasjade menetlust. Haldusmenetluse seaduse eriosa reguleerib muu hulgas vaidemenetlust haldusorganis. Vaidemenetlus on haldusakti või haldustoimingu õiguspärasuse ja otstarbekuse kontroll haldusorganis isiku taotlusel. Vaidemenetlus annab isikutele võimaluse enne halduskohtusse pöördumist saada kaitset oma õigustele.

K. Artikkel 14

1. Ohvriabi seadus

Ohvriabi seadus jõustus 1. veebruaril 2004. Seaduse ohvriabiteenuse peatükk jõustus 1.01.2005 ja samast kuupäevast alustas tööd 35 vastava koolituse läbinud ohvriabi töötajat. Ohvriabi on avalik teenus, mille eesmärk on säilitada või parandada ohvri toimetulekuvõimet. Ohvriabi hõlmab ohvri nõustamist ja abistamist asutustega suhtlemisel. Õigus saada ohvriabi on kõigil isikutel, kes on langenud hooletuse või halva kohtlemise, füüsilise, vaimse või seksuaalse vägivalla ohvriks, st ohvriabi saamise õigus on igal inimesel, kellele on põhjustatud kannatusi või tekitatud kahju. Abi saamise eelduseks ei ole seatud kuriteo toimepanemist.

Kuriteoohvritele riikliku hüvitise maksmise aluseid laiendati ja hüvitise saamise õigus on nüüd ka ettevaatamatusest toimepandud vägivallakuriteo ohvritel. Uue seadusega suurendati ka riigi poolt makstava hüvitise suurust ning psühholoogiline nõustamine ja psühhoteraapia loetakse ravikulude hulka.

2. Seadusandluse täiendamine kohtuasja teistimise alusega

Detsembris 2004 kiitis Eesti Vabariigi valitsus heaks eelnõu, mis näeb ette tsiviilkohtumenetluse seadustiku, halduskohtumenetluse seadustiku, väärteomenetluse seadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku täiendamise uue kohtuasja teistmise alusega, et luua alus Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuste täiemahuliseks täitmiseks. Samuti on eelnõus sätestatud riigivastutuse seaduse muudatused, mille eesmärk on kehtestada riigi vastutus juhul, kui isikule on õigustloova aktiga, kohtu tegevusega või kohtulahendiga tekitatud kahju ning Euroopa Inimõiguste Kohus on tuvastanud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni rikkumise selles asjas ja rikkumise hüvitamine ei ole võimalik muul viisil (nt kohtuasja teistmisega). Seda eeldusel, et rikkumise tuvastamine Euroopa Inimõiguste Kohtu poolt pole juba iseenesest piisavaks hüvituseks isikule, kelle õigusi rikuti.

II. Täiendav informatsioon komiteele

1. Konventsiooni otsekohaldamine

Eestile siduvad rahvusvahelised lepingud, mille Riigikogu on ratifitseerinud, on põhiseaduse § 123 lõike 2 kohaselt õigusjõult kõrgemad riigisisestest õigusaktidest. Välislepingute rakendamispädevuse nähtub, et Eestile siduvad rahvusvahelised lepingud on siseõiguse osa, see tähendab, et riigisisised subjektid saavad nõuda õiguse rakendajatelt välislepingu normide kohaldamist (H. Vallikivi „Euroopa inimõiguste konventsiooni asend Eesti õigussüsteemis“, Juridica 2001, nr VI, lk-d 399–407). Riigisisene rakendamine tähendab muu hulgas seda, et välislepingut kasutatakse siseõiguse tõlgendamisel.

2002. aastal välja antud Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaandes selgitatakse §-s 18 sisalduvat piinamise keeldu 7 leheküljel. Sealjuures on pühendatud eraldi terve lehekülge ÜRO piinamise ning muude julmade, ebainimlike või inimväärikust alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastasele konventsioonile ja piinamise mõistele

konventsiooni artikli 1 kohaselt. Kommentaari autor, Eestist valitud Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtunik Rait Maruste väljendab ka nimetatud kommentaaris selget seisukohta, et piinamise tõlgendamisel tuleb vajaduse korral otsekohaldada nimetatud konventsiooni.

Kohtuotsuste analüüs näitab, et aasta-aastalt suureneb kohtuotsuste arv, kus kas tuginetakse otsuse tegemisel rahvusvahelistele konventsioonidele või viitavad neile menetlusosalised. Nt Riigikohtu lahendites on viiteid järgmiselt: 2001. aastal 11 korral, 2002. aastal 13 korral, 2003. aastal 29 korral ja 2004. aastal 18 korral.

Enimkasutatud rahvusvaheline leping on inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. Samas on ka ÜRO piinamise ning muude julmade, ebainimlike või inimväärikust alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastast konventsiooni Eesti kohtutes kohtuotsuse tegemisel kasutatud, nt Tallinna Halduskohtu otsus 12.04.2004 haldusajal nr 3-560/2004 (Kodakondus- ja Migratsiooniameti otsuse elamisloa andmisest keeldumise kohta vaidlustamine), Tallinna Halduskohtu otsus 27.01.2004 haldusajal nr 3-176/2004 (Kodakondus- ja Migratsiooniameti otsuse elamisloa andmisest keeldumise kohta ja väljasaatmise ettekirjutuse vaidlustamine). Kahjuks puuduvad Justiitsministeeriumil andmed selle kohta, kuidas on kohtuotsuse tegemisel kasutanud ÜRO piinamise ning muude julmade, ebainimlike või inimväärikust alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastast konventsiooni kriminaalasju arutavad kohtud. Samas leiame, et kuna Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikkel 3 sõnastab piinamise keelu veelgi laiemalt kui seda teeb ÜRO piinamise ning muude julmade, ebainimlike või inimväärikust alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastase konventsiooni artikkel 1, siis on kohtute sõltumatus ja piinamisohvrite kaitse Eesti õigusemõistmise süsteemis tagatud.

Eespool toodud põhjustel on ka kohtunike ja prokuröride koolitusel pööratud suuremat tähelepanu inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonile. Justiitsministeerium korraldas 2004. aasta oktoobri lõpus kohtunike lühiküsitluse ÜRO piinamise ning muude julmade, ebainimlike või inimväärikust alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastase konventsiooni kohta. Vastajad moodustasid viiendiku (48 kohtunikku) kõigist I ja II astme kohtunikest, kellest vaid 3 ei teadnud, et Eesti on nimetatud konventsiooni osalisriik. Ülejäänud teadsid konventsioonist kas koolituse, Riigi Teataja või muude allikate kaudu.

2. Konsulaarabi kinnipidamisel

Konsulite ülesanne välismaal on muu hulgas Eesti kodanikest kinnipeetutega suhtlemine ning neile nende õiguste tagamine. Eesti kodanike välisriigis kinnipidamise peamiseks põhjuseks on riigis illegaalselt viibimine, millele järgneb riigist väljasaatmine.

Eesti konsulaaresinduste tegevust kinnipeetud või karistust kandvate Eesti kodanike õiguste kaitsmisel reguleerib konsulaarseadus. Konsulaarametniku tegevus kinnipeetud Eesti kodanikele konsulaarkaitse korraldamisel peab vastama rahvusvahelise õiguse põhimõtetele ning asukohariigi ja Eesti seadustele. Konsulaarametniku tegevus ei tohi kujuneda selliseks, et asukohariik võiks seda tõlgendada sekkumisena oma jurisdiktsiooni.

Kui asukohariigis peetakse kinni Eesti kodanik, peavad asukohariigi pädevad asutused kinnipeetava nõudmisel välisesindust sellest viivitamata teavitama. Igast juhtumist tuleb

kohe informeerida konsulaarosakonna konsulaarabibürood, kes koordineerib Eesti kodanike kaitset.

Konsulaarametnik peab jälgima, et kinnipeetavale oleksid kriminaalmenetluses tagatud kõik protsessuaalsed õigused, sh võimalus võtta ühendust välisesindusega, tõlge, advokaadi õigusabi (välisriigis võib kinnipeetavat esindada ainult selles riigis tegutsemislitsentsi omav advokaat). Kui need õigused pole tagatud, tuleb esitada asjakohane nõudmine asukohariigi ametiasutustele.

Konsulaarametnik on kohustatud vangistuses viibivat Eesti kodanikku regulaarselt külastama (kodaniku nõusolekul või palvel).

Kriminaalasja käigus teatavaks saavaid konfidentsiaalseid isikuandmeid võib edastada kolmandale isikule, sh pressile, ainult kinnipeetava ja Välisministeeriumi nõusolekul.

Kohtulikult karistatud isikud võivad taotleda enda üleandmist Eestile, et jätkata karistuse kandmist kodumaal. Sellekohased lepingud on sõlmitud Vene Föderatsiooni ja Tai kuningriigiga, samuti reguleerib nimetatud küsimust kohtulikult karistatud isikute üleandmise Euroopa konventsioon.

2003. aasta detsembris jõudis lõpule aastaid väldanud Tais vanglakaristust kandvate Eesti kodanike Eestile üleandmine. 1995. aastal Tai Kuningriigis narkootikumide smugeldamise eest vahistatud 4 eestlast ja 1998. aastal mõrvasüüdistusega vahistatud Eesti mees kannavad nüüd oma vanglakaristust Eestis.

Reisides või pikemalt välisriigis peatudes on Eesti kodanikel nüüd võimalus end registreerida ehk anda teavet enda kohta juhuks, kui selles piirkonnas peaks juhtuma midagi, mis eeldab välisesinduse operatiivset reageerimist. Registreerida on võimalik Eesti välisesindustes ja Välisministeeriumi konsulaarosakonnas.

3. Kohtupraktika tõendite lubatavusest

Alljärgnevad süüdimõistmisega lõppenud kohtuasjade kirjeldused annavad ülevaate ka tõenditest, millest kohus on isiku süüdimõistmisel lähtunud.

Kaasus 1¹: naiskonstaabel kasutas oma kabinetis naiskannatanult seletust võttes füüsilist vägivalda, lüües talle korduvalt kumminuiaga keha piirkonda. Teo tulemusena tekkisid kannatanul kerged kehavigastused. Konstaabel mõisteti süüdi võimulialduses, kuna ta ametiisikuna ametiülesandeid täites kasutas ebaseaduslikult vägivalda. Harju Maakohtu 22. aprilli 2002. aasta süüdimõistev otsus jäeti Tallinna Ringkonnakohtu 5. juuni 2002. aasta otsusega muutmata. Väljavõtte ringkonnakohtu otsusest: „Maakohus on hinnanud [kohtualuse] seletusi kogumis muude tõenditega: kannatanu, tunnistajate ütluste ja kohtuarstliku ekspertiisi aktiga. ... Kriminaalkolleegium jagab maakohtu otsuses väljendatud seisukohta ja konstateerib, et [kohtualuse] süü on kinnitamist leidnud kannatanu ütlustega, et kohtualune lõi teda korduvalt kumminuiaga üle terve keha. Taolisi seletusi on andnud [kannatanu] alates 1. septembrist 1998. Tema ütlused seonduvad Tallinna keskhaigla 1. septembri 1998. aasta õiendi ja 23. septembri 1998. aasta

¹ Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalasi 2-1/564/2002.

kohtuarstliku ekspertiisi aktiga, mille kohaselt [kannatanul] fikseeriti pindmised piklikud verevalumid vasaku õla, õlavarre, küünarvarre ja puusa piirkonnas. Ekspertiisi arvamusel võisid vigastused olla tekitatud 31. augustil 1998 neljast löögist kumminuiaga või sellelaolise esemega.“.

Kaasus 2²: kriminaalpolitsei ametniku korraldusel paigutati kinnipeetav legendi alusel ja leppenimega arestimajja kinnipeetavate ja arestialuste kohta kambrisisesse info kogumiseks. Agent kasutas kambrikaaslaste suhtes vägivalda, sh abivahenditena kumminuia ja käeraudu. Politseinik oli sellest teadlik, kuid kuna ta ei võtnud ette midagi sellise ebaseadusliku tegevuse takistamiseks, mõisteti Rapla Maakohtu 27. oktoobri 2004. aasta otsusega süüdi ametiseisundi kuritarvitamises. Kohtuotsus tugines peaaesjalikult tunnistajate ütlustele. Täiendavate tõenditena arvestas kohus kohtuarstliku ekspertiisi akte, äratundmiseks esitamise protokolle ning arestimaja töö arvestuse raamatut. Praeguseks ei ole kohtuotsus veel jõustunud, sest otsus kaevati edasi ringkonnakohtusse.

Kaasus 3³: kaitsevaelane tunnistati süüdi võimuliialduses kahes episoodis. Esiteks, märganud reamehe vormikuu el avatud nõõpi, haaras ta reamehe nõõbist, tõmbas meest enda poole, käskis kõhuli heita ja, asetanud jala reamehe seljale, rääkis ülejäänud ajateenijatega. Teiseks, kasutas süüdlane suitsetamisel tabatud reamehe suhtes vägivalda, tõmmates teda enda poole, mille tagajärjel kannatanu kukkus, ning käskis tal suitsukoni ära süüa, millest viimane keeldus. Kohtuotsuse tegemisel tugines kohus tunnistajate ja kannatanute ütlustele ning teenistusliku juurduse materjalidele.

Eesti põhiseaduse kommenteeritud väljaandes on § 18 (piinamise keeld) selgitustes juhitud tähelepanu ka tõendamisstandardile, mida kasutab Euroopa Inimõiguste Kohus: „väljaspool mõistlikku kahtlust“. Kommentaari autor, Inimõiguste Kohtu kohtunik R. Maruste väljendab sealkohal ka seisukohta, et kuigi selle kohtu tõendamisstandardi rakendamine pole riiklikule kohtule siduv, oleks mõistlik kasutada samalaadset lähenemist. Samuti toob autor välja kohtu seisukoha, kus rõhutatakse seda, et kui „inimene on sattunud võimu kontrolli alla (nt võetud vahi alla) tervena ja väljub sealt selgete ja ilmsete vigastustega ning inimene on sellest võime (nt politseid, prokuröri, kohut) informeerinud, siis läheb tõendamiskoormis üle võimudele“.

4. Kinnipeetavate määratlemine

Eesti vangistuseseadus jagab kinnipeetavad isikud arestialusteks, vahistatuteks ning kinnipeetavateks. Arestialune on arestimajas aresti või haldusaresti kandev isik. Vahistatu on isik, kellele on tõkendina kohaldatud vahistamist ja kes kannab eelvangistust kinnise vangla eelvangistusosakonnas või arestimajas. Kinnipeetav on vanglas vabadusekaotust kandev süüdimõistetud isik.

Kinnipeetav paigutatakse vanglasse täitmisplaani alusel, arvestades reaalselt kandmisele kuuluva karistusaja pikkust, kinnipeetava vanust, sugu, tervise seisundit ning iseloomuomadusi. Vanglas hoitakse eraldi:

- 1) mehi ja naisi;
- 2) alaealisi ja täiskasvanuid;

² Rapla Maakohtu kriminaalasi 1-112/03.

³ Tallinna Linnakohtu kriminaalasi 1/1-510/01, Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalasi nr 2-1/83.

- 3) süüdimõistetuid ja vahistatuid;
- 4) esmakordselt karistatuid ja vabadusekaotusega korduvalt karistatuid;
- 5) aresti ja vabadusekaotusega karistatuid;
- 6) isikuid, kes kannavad eluaegset vabadusekaotust;
- 7) isikuid, keda nende endise ametialase tegevuse tõttu ähvardab kättemaksuoh.

Kinnipeetavale peavad vangistusseaduse 2. peatüki 3.–6. jao kohaselt olema tagatud kõik elementaarsed õigused: kokkusaamised lähedastega, riiklikule õppekavale vastav haridus, võimalusel töö ja tasu selle eest; nõuetekohased olmetingimused. Tervishoid vanglas on riigi tervishoiusüsteemi osa.

Kinnipeetavale on lubatud: lühiajalised kokkusaamised (§ 24); pikaajalised kokkusaamised (§ 25); lühiajaline väljasõit (§ 32) või lühiajaline väljaviimine (§ 33); õigus piiramatult kohtuda oma kaitsja ja vaimulikuga (§ 26); õigus pidada kirjavahetust ja kasutada telefoni (v.a mobiiltelefon), kui selleks on tehnilised tingimused (§ 27); võimalus lugeda üleriigilisi päevalehti ning ajakirju, mõõdukuse piires tellida isiklike vahendite arvel ajalehti, ajakirju ja muud kirjandust (§ 30); võimalus jälgida raadio- ja televisioonisaateid, vangla direktori loal võib omada isiklikku raadiot, televiisorit, video- või helikassetmagnetofoni või muid vaba aja veetmiseks vajalikke esemeid (§ 31). Kinnipeetaval võimaldatakse omandada põhi- ja üldkeskharidust riikliku õppekava alusel (§ 35). Võimaluse korral kindlustatakse kinnipeetav tööga, töötingimused peavad vastama töökaitseseadusega kehtestatud nõuetele; ületunnitööle, tööle puhkepäevadel ja riiklikel pühadel võib kinnipeetavat rakendada üksnes tema nõusolekul (§ 39). Kinnipeetava töötamisel makstakse talle töötasu (§ 43).

Kinnipeetava eluruum peab vastama eluruumile kehtestatud nõuetele, eluruumis peab olema aken, mis kindlustab ruumi nõuetekohase valgustuse (§ 45). Kinnipeetava toitlustamine korraldatakse vastavuses elanikkonna üldiste toitumistavade ja silmas pidades elutegevuseks vajalikku toidutarvet (§ 47). Kinnipeetav võib isikuarvel oleva raha eest sisekorraeskirjades sätestatud korras osta vangla vahendusel toiduaineid, isikliku hügieeni tarbeid ja muid asju, mille omamine vanglas on lubatud (§ 48). Tervishoid vanglas on riigi tervishoiusüsteemi osa (§ 49), kinnipeetavale tagatakse ööpäevane vältimatu arstiabi kättesaadavus (§ 53).

Vangistusseaduse § 26 lõike 1 kohaselt on kinnipeetaval õigus piiramatult kohtuda oma kaitsjaga ja kokkusaamised kaitsjaga toimuvad segamatult. Sama paragrahvi lõike 2 järgi on keelatud vaadata sisuliselt läbi kaitsja kaasatoodud kirjalikke materjale.

Kinnipeetava kokkusaamine esindajaga haldusõiguse või tsiviilõiguse mõttes toimub lühiajaliste kokkusaamiste raames. Lühiajalist kokkusaamist võimaldatakse kinnipeetavale vähemalt üks kord kuus kestusega kuni kolm tundi. Lisaks lühiajalisele kokkusaamisele on võimalik kasutada ka teisi suhtluskanaleid – telefoni ja kirjavahetust.

5. Naised vanglates

Süüdimõistetud naiste arv Harku Vanglas aastatel 2001–2004:

	Süüdimõistetud
1. 1. 2001	126

1. 1. 2002	136
1. 1. 2003	129
1. 1. 2004	129

Eesti vangistusseaduse kohaselt hoitakse mehi ja naisi vanglas eraldi. Praegu viibivad naissoost süüdimõistetud Harku Vanglas. Suuremad ehitused vanglas on olnud uue meditsiiniosakonna ja emade-laste osakonna ehitamine, pikaajaliste kokkusaamiste toa ja söökla renoveerimine ning kinnipeetavate vastuvõtukeskus koos isiklike asjade laoga. Päevakorral on ka avavanglaosakonna ja eraldi alaealiste osakonna ehitamine Harku Vangla juurde.

Harku Vanglas on emade-laste osakond, mis aitab tagada lapsele vanglatingimustes võimalikult vähekahjustava ja normaalset arengut soodustava keskkonna. Emadele-lastele on loodud eritingimused – eraldi elamine kaaskinnipeetavatest, mugavamad elamistingimused, võimalus ise toitu valmistada, laste mänguväljak jne. Lastel on võimalus käia väljaspool vanglat kohalikus lasteaias. Emade-laste osakonnas saavad kinnipeetavatest emad elada oma lapsega koos kuni lapse 4-aastaseks saamiseni. 2004. aasta algul viibis vanglas 3 last.

Harku Vangla tootmistehhis valmistavad kinnipeetavad mitmesugust õmblustoodangut ning komplekteerivad ja pakendavad erinevat kaupa.

6. Haridus ja tööhõive vanglates

Vangistusseaduse kohaselt tuleb hariduse omandamist võimaldada kõigile süüdimõistetuile ja alaealistele vahistatutele. Haridust omandada on võimalik kõikides vanglates. Õppetööga on hõivatud keskmiselt 26% süüdimõistetutest. Õppetöö toimub eesti ja vene keeles. Üld- ja kutsehariduse tagamise eest vanglates vastutab Haridus- ja Teadusministeerium. Vanglate kohustus on tagada õppetööks vajalikud ruumid. Haridus- ja Teadusministeerium koostas arengukava "Haridus vanglas 2004–2005", mille Vabariigi Valitsus kiitis heaks veebruaris 2004. Arengukava kohaselt on käivitunud hariduskorralduse reform vanglates – seni vanglates tegutsenud kinniste erikutsekoolide tegevus lõpetatakse ning üld- ja kutsehariduse korraldamise vanglates võtavad üle kohalikud gümnaasiumid ja kutseõppekeskused. Kohalikud õppeasutused on õppetöö korraldamise juba üle võtnud Tartu, Maardu ja Pärnu Vanglas. 2005. aasta sügisest järgnevad Tallinna, Harku ja Viljandi Vangla.

Mitte-eestlastest süüdimõistetuile korraldavad vanglad eesti keele kursusi ja vajaduse korral kodakondsuse eksamiks ettevalmistavaid kursusi. Üsikusid kinnipeetavad omandavad kõrgharidust, neil on luba käia eksamitel väljaspool vanglat. Kutseõppe korraldamisel teevad koolid koostööd AS-ga Eesti Vanglatööstus. Kutseõppepraktika toimub AS Eesti Vanglatööstuse töökodades ja meistrite juhendamisel. Pärast kutseõppe kursuse läbimist on kinnipeetavatel võimalus jätkata tööd AS-s Eesti Vanglatööstus.

Vangistusseaduse järgi on kõik alla 64-aastased, mitteõppivad ja meditsiiniliste vastunäidustusteta süüdimõistetud kohustatud töötama. Töötavad kinnipeetavad jagunevad kaheks: vanglasisestel majandustöödel hõivatud ning tootmistegevuses hõivatud kinnipeetavad. 2001. aastal loodi riigi äriühing AS Eesti Vanglatööstus, et suurendada

kinnipeetavate tööhõivet, tõsta toodangu konkurentsivõimet ning vähendada vanglate kulusid.

Statistika töötavate kinnipeetavate kohta aastate kaupa:

	Töötavate kinnipeetavate arv
1.1.2002	771
1.1.2003	821
1.1.2004	883

	Hõivatute osakaal kõigist kinnipeetavatest
2002	23,3%
2003	27,1%

7. Meditsiiniteenused Eesti vanglates

Igas Eesti vanglas on meditsiiniosakond. Lisaks sellele teenindab kõikidest Eesti vanglatest toodud patsiente Tallinna Vangla tervishoiuosakond, mis osutab statsionaarset arstiabi.

Suuremates vanglates on arstiabi kättesaadav 24 tundi ööpäevas. Igas vanglas osutatakse kinnipeetavatele ambulatoorset üldarstiabi ja hambaravi. Arstiabi osutavad kõrgharidusega üldarstid, samuti on igas osakonnas asjakohase haridusega õed. Mõne spetsialisti teenust ostetakse vanglasse sisse (nt psühhiaater, günekoloog naistevanglas, hambaravi Viljandis). Iga arst peab läbima 60 akadeemilist tundi täiendõpet aastas. Täiendõpet saab Tartu Ülikooli juures või arsti valitud koolitustel. Lisaks korraldab koolitusi ka Justiitsministeerium.

Kui vanglate meditsiiniosakonnad ja Tallinna Vangla tervishoiuosakond ei ole võimelised vajalikku arstiabi osutama, saadetakse kinnipeetav raviks ja uuringuteks tsiviilhaiglasse. Kõik vanglasse saabuvad kinnipeetud isikud läbivad esmase tervisekontrolli, mille käigus hinnatakse nende tervislikku seisundit ja tehakse kindlaks võimalikud haigused, sh tuberkuloos, hepatiit ja HIV. Vajaduse korral määratakse edasine ravi. Kinnipeetavad pöörduvad arsti poole kõige sagedamini hingamiseldundite ja seedeeldundite haigustega, nahaprobleemide ning valudega (peavalu, seljavalu jm), samuti külmetushaiguste, traumade ja vigastustega. Kinnipeetavatel ei ole võimalik arsti valida.

Kõikide Eesti vanglate HIV-positiivsete patsientide kohta teeb statistikat Tallinna Vangla, kes edastab kogutud andmed igakuiselt Justiitsministeeriumile ja Lääne-Tallinna Keskhaigla Merimetsa Haiglale. Seisuga 1. september 2004 oli Eesti vanglates kokku 552 HIV-positiivset patsienti (nendest 54 naist ja 20 alaealist). HIV-vastasel ravil oli 6 inimest. HIV-positiivsetele kinnipeetavatele korraldab tugirühmade tegevust MTÜ Convictus.

Tuberkuloosipatsientide kohta teeb statistikat Tallinna Vangla. Eestis on olemas ülevabariigiline tuberkuloosiregister, kuhu saadetakse ka vanglate tuberkuloosistatistika. Tuberkuloosi haigestunute arv on viimase aasta jooksul tõusnud. Esmaseid tuberkuloosihaikeid on kokku avastatud 33 uut juhtu, nendest 14 haigestus vanglas. Seisuga 1.oktoober 2004 oli Eesti vanglates 40 tuberkuloosihaiget, kes vajasid haiglaravi.

Tuberkuloosi, hepatiidi ja HIV/AIDS ennetamiseks korraldatakse koolitusi nii kinnipeetavatele kui ka vanglatöötajatele. Samuti on kõigile kättesaadavad infovoldikud nakkushaiguste ja nende vältimise, turvaseksi jms kohta.

8. Muu julm, ebainimlik või inimväärikut alandav kohtlemine ja karistamine

a) Koolivägivald

2002. aastal korraldati uurimus koolikiusamisse suhtumise ja selle probleemi mitmete aspektide kohta. Uurimus tehti seitsmes koolis üle Eesti – viies gümnaasiumis ja kahe põhikoolis. Uurimismeetodina kasutati küsimustikku ning kokku uuriti 1764 põhikooli õpilast (keskmine vanus 13,54 eluaastat). Tulemused näitasid, et kõige enam olid õpilased koolis kogenud füüsilise kiusamise vorme (togimine, tõukamine, asjade viskamine – keskmiselt 21,96% uuritavatest). Sageduselt teiseks kiusamise liigiks oli psühholoogiline kiusamine (asjade äravõtmine ja peitmine – keskmiselt 15,05%). Samuti olid õpilased sagedasti kogenud narritamist, pilkamist, ähvardamist, hirmutamist – keskmiselt 14,55% uuritavatest. Sagedaseks osutus ka sotsiaalne isolatsioon eakaaslaste grupist (tõrjumine ja ühistegevusse mittevõtmine – keskmiselt 9,35%). Kõige harvemini esines õpilastevahelist rasket laadi füüsilist kiusamist (löömine, asjade lõhkumine, peksmine – keskmiselt 8,39%).

Varjupaikades ja rehabilitatsioonikeskustes viibinud laste arv aastatel 1999–2003:

	1999	2000	2001	2002	2003
Asutustes viibinud laste arv	1762	2441	2033	1783	1798
Nendest vägivaldla tõttu arvuliselt ja protsentides	124 7%	145 5,9%	134 6,6%	170 9,5%	204 11,3%
Sellest muu vägivald	22 1,2%	24 1,0%	34 1,7%	39 2,2%	24 1,3%
Perevägivald ¹	95 5,4%	120 4,9%	100 4,9%	121 6,8%	180 10%
Koolivägivald ²	7 0,4%	1 0,0%	0 0,0%	10 0,6%	-

¹2003. aasta perevägivaldla andmed kajastavad füüsilist (6,4%), vaimset (3,4%) ja seksuaalset (0,2%) perevägivaldla.

²2003. aasta aruandluses ei kajastu eraldi koolivägivald.

Koolivägivaldla vastu võitlemiseks on Haridus- ja Teadusministeerium välja töötanud koolivägivaldla vähendamise programmi.

Lastekaitse Liit alustas sihipärast tegevust koolivägivaldla ja kiusamise alase ennetus- ja teavitustööga 2001. aasta projektiga “Ei vägivaldla”, mille eesmärk on kaasa aidata Eesti koolides kiusamise vähendamisele, kujundada ühiskonnas positiivseid ning vägivaldla taunivaid hoiakuid ning kujundada turvalist ja stabiilset lapse vajadustele vastavat koolikeskkonda. Aastatel 2001–2003 korraldati õpilaskonverentsi “Ei vägivaldla”.

Koolivägivaldla vähendamiseks loodi 2000. aasta alguses MTÜ Noorteühing Tugiõpilaste Oma Ring Eestis. Tegemist on tugiõpilaskäitumisega koolides. Enne 2000. aastat tegutses projektide raames, millest esimene toimus 1996. aastal. Praeguseks on ilmunud ning maakondadele jagatud T.O.R.E. käsiraamat, toimuvad T.O.R.E. juhendajate ja koolitajate koolitused ning supervisioonid. Välja on õpetatud 12 uut T.O.R.E. koolitajat üle Eesti. 89 koolis on toimunud ka tugiõpilaste koolitused ja see liikumine areneb pidevalt.

Tervise Arengu Instituudi juhtimisel on läbi viidud koolivägivallaalaste materjalide kaardistamine. Korraldatud on maakondlikke koolivägivallaalaseid teabepäevi koostöös Eesti Noorsootöö Keskuse ja Lastekaitse Liiduga. Koolidesse on järjest enam tööle võetud sotsiaalpedagooge, sotsiaaltöötajaid ja psühholooge, kellele on korraldatud koolitusi koolivägivalla juhtumite äratundmiseks ja abinõude rakendamiseks.

Abivajavale lapsele abi osutamine on eelkõige kohaliku omavalitsuse ülesanne. Kohalikes omavalitsustes töötavad lastekaitsetöötajad, sotsiaaltöötajad või sotsiaalnõunikud, kelle ülesandeks on abistada abivajavat last ja peret. Kui olukord on ohtlik lapse elule, tervisele ja arengule, eraldab kohalik omavalitsus lapse perest, tehes seda kohtu vahendusel või kokkuleppel vanematega. Kohalikud omavalitsused pakuvad ka abistavaid ja toetavaid sotsiaalteenuseid, muu hulgas varjupaigateenust. Töötavad nõustamiskeskused.

1995. aastal loodi Tartu Laste Tugikeskus, mis on mõeldud tööks väärkoheldud laste ja nende pereliikmetega. Samasugune keskus on avatud ka Tallinnas. Tänu nende sagedastele esinemistele meedias ning arvukatele koolitustele lastega tegelevatele spetsialistidele on teadlikkus laste väärkohtlemisest, sealhulgas ka koolikiusamisest ja perevägivallast märkimisväärselt tõusnud ning abivajajad saavad reaalselt abi. Tugikeskuste töö jätkub aktiivselt ka praegu.

1997. aastal alustati Eestis väärkoheldud ja abivajavaid lapsi toetavat projekti "Vanem vend, vanem õde", mille käigus abivajav laps saab endale vanemaks sõbraks asjakohase koolituse saanud vabatahtliku. Koos tehakse huvitavaid asju, mis aitavad lapsel tõsta enesehinnangut, saada julgustust ja tuge ning parandada ka õppeedukust. Projekti tegevus on levinud Tartust Tallinnasse, Pärnusse ja Viljandisse. Projekt „Vanem vend, vanem õde“ on praeguseni oluline laste toetamisel.

b) Naistevastane vägivald

Naistevastane vägivald on Eestis levinud peamiselt varjatud nähtusena. Ametlik statistika peegeldab vägivallajuhtumeid ebapiisavalt. Politseistatistika kajastab vaid ühte osa naistevastasest vägivallast. Veidi parema ülevaate naistevastase vägivalla levikust ja vägivallajuhtumite raskusest annavad sotsioloogilised küsitlused. Naiste hinnangute põhjal on kujunenud järgmine pilt. Aastas saab vägivalla tõttu vigastada 41 000 naist, kusjuures 7 000 nendest saab eluohtlikke, raskeid vigastusi. Paranemiseks kulub ohvritel keskmiselt 11 päeva. Vaid iga kolmas ohver pöörduv arsti poole. Kaks kolmandikku püüavad end omal käel ravida. Iga kolmas viga saanud ohver püüab paraneda püstijalu, tööd ja õpinguid katkestamata.

Uuring näitab, et kuigi ohvrid on valdavalt nooremaealised, kuni 40aastased naised, on nende tervislik seisund oluliselt kehvemas seisus kui mitteohvritel. Kolmel neljandikul on mõni püsiv tervisekahjustus. On äärmiselt ohtlik, et valdav osa vigasaanud ohvritest ei pöördu kohe arsti poole, vaid püüab end omal käel ravida. Peamine põhjus, miks ohvrid arsti poole ei pöördu, on häbi- ja süütunne, et abikaasa või elukaaslane kohtleb oma naist nii julmalt. Ohvril on hirm, et arst hakkab teda juhtunus süüdistama ja annab talle hinnangu, et ta ei oska olla oma mehele korralik naine. Samuti kardavad ohvrid, et arst võib teatada politseile ja selle tulemusena võidakse meest karistada, isegi vangi panna.

2003. aasta märtsis-aprillis korraldas Eesti Avatud Ühiskonna Instituut üle-eestilise meedikute küsitluse teemal "Vägivald ja naiste tervis". Küsitluse tulemused näitasid, et

eesti meedikud ei alahinda naistevastast vägivalda, vaid peavad seda tõsiseks probleemiks. Eelkõige puudutab see füüsilist vägivalda (72% vastanutest), aga ka teisi vägivalda liike, nagu vaimne ja seksuaalne vägivald (vastavalt 68 ja 59% vastanutest). Perevägivalda ohvriteks on meedikute hinnangul eelkõige naised ja lapsed. Pere naisliikmed kannatavad meedikute arvates ühepalju nii vaimse kui ka füüsilise vägivalda all. Üle poole meedikutest on oma igapäevatoos kokku puutunud naistega, kes kannatavad kodus korduva vägivalda all. Need on naised, kes vägivalda tõttu saanud traumade pärast on pidanud mitmeid kordi arstiabi otsima.

Meedikute hinnangul on nii füüsilise kui ka seksuaalse vägivalda ohvriteks eelkõige noored naised vanuses kuni 30 aastat. Naise vanuse kasvades nii füüsilise kui ka seksuaalse vägivalda oht järk-järgult väheneb. Meedikute eksperthinnangud on vastavuses elanikkonna seas korraldatud naistevastase vägivalda uuringuga, mis näitas samuti, et vägivalda ohvriks langevad enamjaolt naised vanuses kuni 30 eluaastat.

Vägivalda tagajärjel saavad naised raskeid vigastusi. Gynecoloogide hinnangul on nimetatud traumadest kõige enam suguelundite vigastusi ja katkenud rasedusi. Uuring näitas, et vägivalda eest ei kaitse naist isegi mitte rasedus. Iga teine gynecoloog puutub paar korda aastas kokku pekstud rasedate naistega. Iga kolmanda gynecoloogi praktikas on esinenud juhtumeid, kus ohvril on peksmise tagajärjel rasedus katkenud. Naistele vägivalda tagajärjel tekitatud rasketest traumadest nimetasid küsitletud meedikud veel torke- ja lõikehaavu ning luumurdusid. Kallaletungi tagajärjel suri 2001. aastal 45 naist, 2002. aastal 36 naist.

Tartus ja Tallinnas on olemas naiste varjupaigad perevägivalda ohvritest naistele ja nende lastele. Esimene naiste varjupaik avati Tartus 25. novembril 2002. Varjupaigas leiavad naised ajutise elamispinna, saavad nõustamist, esmaabi ning informatsiooni teiste asutuste kohta, kelle poole naine oma murega võib pöörduda jne.

Tartu naiste varjupaigast abi otsinute arv aastate kaupa:

Aasta	Naisi	Lapsi
2002	1	0
2003	42	21
Jaauuar-september 2004	35	22

Varjupaikades viibinud isikud soo ja asutusse pöördumise põhjuse järgi, 2001–2003

	Isikute arv		
	2001	2002	2003
Kokku	2901	3715	3243
mehed	1879	2619	2037
Naised	1022	1096	1206
Sh			
Vägivald*	37	92	33
mehed	22	58	18
Naised	15	34	15
Perevägivald	146	162	326
mehed	41	52	95
Naised	105	110	231

* kehavigastused, vägistamised, muud seksuaalkuriteod, tapmised, röövimised, avalikud ja salajased vargused

c) Inimkaubandus

Eestis ei ole eraldi inimkaubitsemisalaseid õigusakte, nimetatud tegevust on käsitletud mitmes karistusseadustiku sättes, eelkõige §-des 133 “Orjastamine”, § 134 ja § 136.

Orjastamine on vägivalda või pettusega inimese asetamine olukorda, kus ta on sunnitud oma tahte vastaselt kellegi teise kasuks töötama või täitma muid kohustusi, samuti inimese sellises olukorras hoidmine. Orjastamise eest karistatakse ühe- kuni viieaastase vangistusega. Sama tegu, kui see on toime pandud kahe või enama isiku suhtes või noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes, karistatakse kolme- kuni kaheteistaastase vangistusega (§ 133).

Vägivalda või pettusega inimese toimetamise ja jätmise eest riiki, kus teda on võimalik rassilisel, soolisel või muul põhjusel taga kiusata või alandavalt kohelda ja kus tal puudub sellise kohtlemise vastu seaduslik kaitse ja võimalus sellest riigist lahkuda, karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega. Sama tegu, kui see on toime pandud kahe või enama isiku suhtes või noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes, karistatakse kahe- kuni kümneaastase vangistusega (§ 134).

Teiselt inimeselt seadusliku aluseta vabaduse võtmise eest karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega. Sama teo eest, kui see on toime pandud noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes, karistatakse ühe kuni viieaastase vangistusega (§ 136).

Narkootiliste või psühhotroopsete ainete ebaseaduslikuks tarvitamiseks või ebaseaduslike hasartmängude korraldamiseks või prostitutsiooniks ruumi kasutada andmise eest, samuti prostitutsiooni vahendamise eest karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega. Lisakaristusena võib kohus kohaldada varalist karistust (§ 268).

Eesti on 2004. aastal ratifitseerinud ka rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise ÜRO konventsiooni täiendava naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokoll. Samuti

ratifitseeris Eesti 2004. aastal lapse õiguste konventsiooni laste müüki, lasteprostitutsiooni ja -pornograafiat käsitleva fakultatiivprotokolli.

Naistega kaubitsemise põhiline avaldumisvorm Eestis on prostitutsiooni vahendamine.

Alates 1. novembrist 2003 tegutseb Tallinnas Põhja Politseiprefektuuri kriminaalosakonna isikuvastaste kuritegude talituse alluvuses prostitutsiooni vahendamisega võitlemise töögrupp. Keskkriminaalpolitsei menetluses on prostitutsiooni vahendamisega seotud kriminaalasjad, kus on tegemist Eestist pärit prostituutide toimetamisega teistesse riikidesse.

2004. aasta esimesel poolel on Keskkriminaalpolitsei alustanud või kohtusse saatnud 4 kriminaalasja, mille uurimist alustati prostitutsiooni vahendamise (karistusseadustiku § 268) alusel. Kokku on 2004. aasta 9 esimese kuuga alustatud 43 kriminaalasja menetlust karistusseadustiku § 268 järgi.

Väljatöötamisel on inimestega, eriti naistega ja lastega kaubitsemise vastase võitluse riiklik tegevuskava. Samuti on korraldatud Siseministeeriumi ja Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni Eesti esinduse eestvedamisel ümarluanõupidamisi inimkaubanduse teemal.

Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni 2000.–2001. aastal korraldatud katseprojekti “Uuringud, informatsioon ja seadusandlus – kauplemine naistega Balti riikides” raames tehti uuring elanikkonna teadlikkusest, analüüsiti naistega kaubitsemise ja prostitutsiooni sotsiaalseid aspekte ning inimkaubandust käsitlevaid õigusakte. Analüüsi tulemused avaldati raamatus “Naistega kauplemine ja prostitutsioon Balti riikides”.

Uuringu tulemustele tuginedes valmistati ette informatsioonikampaania, mis koosnes sotsiaalsest reklaamist (välireklaam, reklaamklipid TV-s ja raadios, sisereklaam, reklaam trükipressis) ja infomaterjalidest (brošüürid, voldikud, plakatid jms nõuannete ja informatsiooniga). Kampaania käigus anti konsultatsioone isikutele, kes kavatsesid minna tööle välismaale, inimkaubanduse ohvritele, kadumaläinud isikute lähedastele, korraldati koolitusi, kajastati probleemi massimeedias.

2004. aastal viis Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon läbi projekti “Naiste ja lastega kaubitsemise uurimine ja informatsioon”, mille eesmärk on kaardistada inimkaubanduse olukord Eestis. Projekt jõudis lõpule 2004. aasta detsembri keskpaigas.

Eesti osaleb ka aktiivselt Põhja ja Balti regiooni inimkaubandusevastases töös. Põhjamaade ja Balti riikide vahel on moodustatud inimkaubandusevastane Põhja-Balti tööruh. Töörühma peaeesmärk on koordineerida ja jälgida inimkaubandusevastast tegevust regioonis ning hoida teemaga tegelemine osalisriikides kõrgel poliitilisel tasemel.

d) Terrorismivastane võitlus

Üks osa piinamise ja muu julma, ebainimliku või inimväarikust alandava kohtlemise ennetamisest on terrorismivastane võitlus. Taasiseseisvunud Eestis ei ole küll terroriakte toime pandud, kuid terrorismi ennetamisel pööratakse riigisiselt peatähelepanu võimalike ohtude analüüsile ning terrorismiga piirnevate kuritegude avastamisele.

Eesti mõistab hukka terrorismi kõik võimalikud vormid ning peab poliitilist vägivalda ja rahvusvahelist terrorismi oluliseks ohuks rahvusvahelisele julgeolekule ja rahule.

2004. aastal Riigikogus heaks kiidetud julgeolekupoliitika aluste kohaselt kuulub terrorismivastane võitlus Eesti julgeolekupoliitika olulisemate aspektide hulka. Terrorismivastases võitluses rakendab Eesti nii riigisiseseid kui ka rahvusvahelisi meetmeid.

Terrorismivastast võitlust koordineerib ja tehnilist külge juhib Siseministeerium. Siseministeeriumi valitsemisalasse kuulub terrorismivastase võitluse keskasutus – Kaitsepolitseiamet ning enamik terrorismi ennetamise, tõkestamise ning tagajärgede likvideerimisega seotud ameteid – Politseiamet, Piirivalveamet, Kodakondsus- ja Migratsiooniamet ning Päästeamet.

Terrorismiga võitlemisel teeb Eesti aktiivset rahvusvahelist koostööd nii NATO ja Euroopa Liidu raames kui ka teistes rahvusvahelistes organisatsioonides ning kahepoolselt. Eesti on ratifitseerinud ja täidab kõiki 12 olulisemat ÜRO terrorismivastast konventsiooni ning toetab nimetatud valdkonnas ÜRO jõupingutusi, muu hulgas kõikehõlmava terrorismikonventsiooni väljatöötamisel.

Eesti täidab NATO Praha tippkohtumisel heakskiidetud uute ohtudega võitlemise meetmete kogumit ja toetas Istanbuli tippkohtumisel heakskiidetud tugevdatud terrorismivastaste meetmete kogumit, mis tõstis NATO valmisolekut ja võimekust tegelda julgeolekuohtudega, sealhulgas terrorismiga. Samuti toetab Eesti piirkondlike organisatsioonide püüdlusi terrorismivastases võitluses ning osaleb nii OSCE kui ka Euroopa Nõukogu asjakohases tegevuses ja selle kavandamises.

III. Komitee soovitude rakendamiseks võetud meetmed

1. Piinamise mõiste Eesti Vabariigi õigusaktides

Järgnevalt esitame 1. septembril 2002 jõustunud Eesti karistusseadustiku konventsiooni artiklis 1 määratletud piinamise mõistele vastavuse analüüsi.

Eesti ametivõimud on seisukohal, et karistusseadustik tervikuna katab piinamise karistatavuse. Samas peame vajalikuks rõhutada, et konventsiooni artiklis 1 on esitatud piinamise määratlus ainult käesoleva konventsiooni raames. Seetõttu ei pea Eesti vajalikuks muuta karistusseadustiku §-s 122 sisalduvat piinamise mõistet ega sätestada eraldi kuriteona konventsiooni artikliga 1 samane piinamine.

Piinamise mõiste konventsiooni mõttes	Karistusseadustiku asjakohane säte
Mis tahes tegevus, millega inimesele tahtlikult tekitatakse tugevat füüsilist või vaimset laadi valu või piinu,	<u>Vägivald</u> Eesti karistusseadustiku mõttes hõlmab lisaks tervise kahjustamisele (§-d 113-119, 121, 122) ning valu tekitavale kehalisele väärkohtlemisele (§-d 121 ja 122) ka ähvardamist tapmise, tervisekahjustuse tekitamise või olulises ulatuses vara rikkumise või hävitamisega (§ 120). Vt ka http://www.legaltext.ee/text/en/X30068K5.htm
kui sellise valu või piina	Muu vaimne vägivald, mis ei mahu ähvardamise mõiste alla, on kaetud erikoosseisudega (vt allpool), mis näevad ette vastutuse riigi ametiisiku

<p>tekitajaks on riigi ametiisik või muu isik, kes täidab ametiisiku ülesandeid;</p> <p>et saada sellelt isikult või kolmandatelt isikutelt andmeid või ülestunnistusi, et karistada teda teo eest, mille on toime pannud tema ise või kolmas isik või mille toimepanemises teda kahtlustatakse, või et hirmutada teda või kolmandat isikut, või et neid millekski sundida, või mis tahes muul diskrimineerimisel rajaneval põhjusel.</p>	<p>toimepandavate ebaseaduslike tegude eest. Ka konventsioonis kasutatakse piinamise määratlemisel sõnu „tugevat füüsilist või vaimset laadi valu või piinu“, seega peab kriminaalkaristusega olema kaetud vaid vaimne vägivald olulisel määral.</p> <p><u>§ 312. Ebaseaduslik ülekuulamine</u> karistatav on vägivallaga ütluste andmisele sundimine uurija või prokuröri kui ametiisikute poolt kriminaalmenetluses.</p> <p><u>§ 322. Sundimine valeütlust ja vale eksperdiarvamust andma ning valetõlget tegema</u> karistatav on vägivalla kasutamine, sõltumata subjektist, s.t k.a ametiisik.</p> <p><u>§ 324. Kinnipeetava, arestialuse ja vahistatu ebaseaduslik kohtlemine</u> hõlmab ka vägivalla kasutamist, toimepanijaks erisubjektina kinnipidamiskoha ametnik kui ametiisik. Koos seis näeb ette karistamise inimväärikuse alandamise, diskrimineerimise ja õiguste ebaseadusliku piiramise eest.</p> <p><u>§ 291. Võimuliialdus</u> ametiisiku poolt vägivalla ebaseaduslik kasutamine on selle sätte alusel karistatav siis, kui eelnevate sätete tingimused ei ole täidetud.</p> <p><u>§ 289. Ametiseisundi kuritarvitamine</u> ametiisiku poolt oma positsiooni ärakasutamine eesmärgiga tekitada kahju teisele isikule või tema huvidele, erinevalt võimuliialdusest saab seda toime panna ka väljaspool ametiülesannete täitmist.</p>
<p>Tehakse nende õhutusel, nende kaasteadmisel või vaikival nõusolekul.</p>	<p><u>§ 22. Osavõtja</u> lg 2: kihutajana vastutab isik, kes kallutab teise isiku tahtlikule õigusvastasele teole lg 3: kaasaitajana vastutab isik, kes tahtlikult osutab füüsilist, ainelist või vaimset kaasabi teise isiku tahtlikule õigusvastasele teole</p>

Kriminaalmenetluse registri (sisaldab andmeid alates 1. juulist 2001) kohaselt on 2004. aasta detsembri seisuga karistusseadustiku § 291 (võimuliialdus) tunnustel registris 191 asja, millest 79 on praegu menetluses ja kohtusse saadetud 5 asja. Käesoleval 2004. aastal on selle sätte alusel alustatud 75 kriminaalasja. Karistusseadustiku § 324 (kinnipeetava, arestialuse ja vahistatu ebaseaduslik kohtlemine) alusel on registris andmed 5 kriminaalasja kohta, millest jätkuvalt on menetluses 2 kriminaalasja, kuid kohtusse pole neid veel saadetud. Ülejäänud kriminaalmenetlused on lõpetatud.

2. Personali koolitus

Piinamise, julma ja ebaväärika kohtlemise ja karistamise keelu sätestab Eesti põhiseaduse § 18. Kriminaalmenetluse seadustiku § 9 lõige 3 sätestab, et menetlusosaliste kohtlemisel ei tohi teotada isiku au ega alandada tema inimväärikust. Sama sätte teises lauses on kirjas piinamise, julma ning ebainimliku kohtlemise keeld. Keelu järgimine on tagatud karistusseadustiku sätetega. Piinamise keeld korratakse üle tõendite kogumist reguleeriva § 64 lõikes 1. Seega on õiguskaitseorganite töötajate koolitusel asjakohane info baaskoolituse osaks.

Siseministeriumi valitsemisalas on korraldatud koolitusi, mille raames on käsitletud perevägivalda, ohvriabi, inimkaubanduse ja seksuaalkuritegude problemaatikat. Selliste koolituste käigus on õpetatud ka ohvrite äratundmist ning nende abistamist. Nimetatud

koolitusi saavad kõik politseiametnikud, kes puutuvad elanikega vahetult kokku. Ohvriga ümberkäimist õpetatakse ka politsei baaskoolituse erinevate õppeainete raames.

Sotsiaalministeeriumis ja tema haldusalas on korraldatud koolitusi vägivallaohvrite äratundmiseks. 2005. aastal planeeritakse läbi viia sotsiaaltöötajate, õpetajate ja teiste asjakohaste isikute koolitus, et õpetada ära tundma väärkoheldud last.

Vanglaametnike koolitusel juhindutakse kinnipeetavaga ümberkäimise õpetamisel õigusaktidest ja üldtunnustatud eetikanormidest. Seda valdkonda õpetatakse paljude õppeainete raames, kuna õppeained on praktilise suunitlusega. Samuti moodustab väga suure osa kinnipeetavatega ümberkäimise õppimisest praktika käigus omandatu, kus suur vastutus lasub praktika juhendajal, kelle suhtumine ja hoiakud võivad kergesti üle kanduda üliõpilasele. Vanglaametnike väljaõppe raames käsitletakse ka psühholoogia aluseid, erialast suhtlemispsühholoogiat, ekstreemolukordade psühholoogiat ning riigiõigust, sealhulgas räägitakse rahvusvahelistest konventsioonidest ning õiguste riigisisestest ja rahvusvahelistest kaitsest. Erinevate õppeainetega antakse lühiülevaade piinamisohvrite äratundmisest.

Kõik esmakordselt riigiametnikuna ametisse astujad annavad kirjalikult ametivande ning kinnitavad seda oma allkirjaga. Ametivande tekst on järgmine: "Töotan olla ustav Eesti põhiseaduslikule korrale ning kohusetundlikult ja täpselt täita ülesandeid, milleks usaldatud amet mind kohustab. Tean, et avaliku teenistuse eetikakoodeksi ja teenistuskohustuste rikkumise eest on seadus kehtestanud vastutuse." Kuna Eesti põhiseadus keelab piinamise, julma ning väärikut alandava kohtlemise või karistamise, siis töötab iga riigiametnik ametisse astudes sellest hoiduda.

3. Kinnipeetavate isikute ja nende lähedaste jälgimine kinnipidamisasutuses

Arestialune võib järelevalve all kohtuda oma pereliikmete ja teiste isikutega lähtuvalt arestimaja võimalustest ja koosõlas seadusega üks kord nädalas, kestusega kuni kaks tundi. Kohtumised vaimulikuga toimuvad segamatult, kuid siiski tavapärase lühiajaliste kokkusaamiste raames. Kaitsjaga võib kohtuda piiramatult ning segamatult. Vaimuliku ja kaitsjaga toimuvaid kohtumisi ei tohi katkestada ega pealt kuulata. Kokkusaamisel suhtlevad asjaosalised taotluses märgitud keeles. Kui arestimaja ametnik või teenistuja ei valda seda keelt, kasutatakse tõlgi abi. Mõne muu keele kasutamine on piisavaks põhjuseks kokkusaamine katkestada.

Arestimaja ametnikul ja teenistujal on kohustus teenistusülesannete täitmisele asumisel ning teenistuse ajal jälgida kambri paigutatud arestiaialust. Arestialune ei tohi kambri jälgimist takistada.

Vanglaametnikul on õigus kinnipeetavaga kokkusaamisele lubatud isik ja tema asjad läbi otsida. Läbiotsimise viib läbi külastajaga samast soost vanglaametnik. Kinnipeetavate lühiajalised kokkusaamised lähedastega toimuvad vanglaametniku juuresolekul. Kokkusaamisi kaitsja ja vaimulikuga on vanglaametnikul lubatud jälgida, kuid mitte pealt kuulata. Vanglaametnikul on õigus lühiajaline kokkusaamine kohe katkestada, kui see võib ohustada vangla julgeolekut või sisekorda. Katkestada ei ole lubatud kokkusaamisi kaitsjaga.

Psühhiaatriahaiglates ei ole üldiselt kohtumisteks eraldi ruume ja seepärast toimuvad kohtumised lähedastega üldkasutatavates ruumides või palatites. Kohtumistel püütakse patsientidele võimaldada privaatsust, kuid siiski on haigla personalil vajaduse korral võimalik kohtumise juurde pääseda.

4. Renoveerimis- ja ehitustööd kinnipidamisasutustes

Kinnipeetavate resotsialiseerimise nimel on Eestis alustatud üleminekut nõukogudeaegsetelt kolooniatelt kambervanglatele. Samal eesmärgil juurutatakse piirkondlikkuse põhimõtet – kinnipeetav kannab karistust oma kodukohale võimalikult lähedal, et ka vangistuse ajal säiliks tema positiivsed sotsiaalsed sidemed ja suhtlus perekonnaga. Esimest sammu sel teel tähistab 2002. aastal avatud kambervangla Tartus, mis teenindab Lõuna-Eesti piirkonda. 2007. aastal valmib Jõhvis samasugune Viru Vangla, mille teeninduspiirkonnaks jääb Kirde-Eesti.

Suuremad investeeringud vanglates ajavahemikus 1. jaanuarist 2001 kuni 1. oktoobrini 2004:

Objekt	Objekti kirjeldus	Võeti kasutusse aastal
Tartu Vangla	Ehitati ja anti eksploatatsiooni kaasaegne kambersüsteemi vangla. Vanglasse on võimalik paigutada kuni 1000 kinnipeetavat. Kosneb: peahoone kasuliku pinnaga 5628,6 m ² spordihoone 822,0 m ² vaimulike teenistuste hoone 208,0 m ² haldusteenistuse hoone 466,0 m ² süüdimõistetute elukorpus (350 kohta) 4485 m ² eeluuritavate elukorpus (650 kohta) 8285 m ² tökojad 1585 m ² .	2002
Muru Vangla	Eluosakonna nr 3 jaotamine kaheks osakonnaks. Võimaldab laagertüüpi vangla eluhoones jagada kinnipeetavad väiksematesse gruppidesse. Hoone pind 718,5 m ² . Vangla soojatrasside rekonstrueerimine, mille tulemusena paranes hoonete soojavarustus ning vähenesid soojakaod.	2003
Maardu Vangla	Kinnipeetavate eluruumide ventilatsiooni korrastamine. Ruumide pind ~700 m ²	2004
Ämari Vangla	Kinnipeetavate ühiselamu nr 1 katuse rekonstrueerimine. Hoone katus 450 m ² . Söökla rekonstrueerimine ja uue tehnoloogilise sisustuse paigaldamine. Söökla võimaldab valmistada toitu 650 kinnipeetavale.	2003 2001
Tallinna Vangla	Administratiivhoone keskkütte rekonstrueerimine. Hoone pind 857 m ²	2001
Viljandi Vangla	Vangla elektrisüsteemi reservtoite väljaehitus. Võimaldab elektriavarii korral lülitada tööle autonoomse elektrivarustuse. Narkosõltlastest eluruumide väljaehitamine olemasolevas hoones.	2001 2001
Pärnu Vangla	Eeluuritavate osakonna väljaehitus olemasoleva hoone baasil. Hoone pind 306m ²	2003

Politseiamet on teinud põhjaliku ülevaate kõigi Eesti politseiasutuste arestimajade kinnipidamistingimuste hetkeolukorra kohta ning koostamisel on arengukava puuduste

likvideerimiseks. Ülevaate koostamisel peeti silmas kõiki piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (CPT) 2003. aasta visiidi lõppraportis käsitletud valdkondi ning võeti arvesse Euroopa Nõukogu inimõiguste voliniku Alvaro Gil-Robles' 2003. aastal toimunud visiidi järel koostatud raportit. Arengukavas tervikuna kajastatakse CPT 2003. aasta lõppraportis esiletoodud puuduste kõrvaldamiseks ettenähtud abinõusid ning ka arestimajade arendamist tervikuna. Politseil on plaanis uuendada järk-järgult kõik politsei hooned ning viia arestimajad vastavusse CPT nõuetega. Täpsem tegevuskava on ettevalmistamisel.

2001. aastal tehti remonttöid järgmistes arestimajades:

- Hiiumaa politseiprefektuuris ehitati advokaadiga kokkusaamise ruumid;
- Rakvere politseiprefektuuris tehti kambrite sanitaarremont;
- Põlva politseiprefektuuris renoveeriti ventilatsioon;
- Pärnu politseiprefektuuris tehti arestimaja ja kainestusmaja sanitaarremont;
- Viljandi politseiprefektuuris renoveeriti ventilatsiooni ning tehti kambrite sanitaarremont.

2002. aastal tehti remonttöid järgmistes arestimajades:

- Järva politseiprefektuuris renoveeriti arestimaja elektri- ja ventilatsioonisüsteemi, tehti üldehitustöid;
- Lääne politseiprefektuuris Haapsalu arestimaja osaliselt renoveeriti, tehti sanitaarremont ja üldehitustöid.

2003. a. tehti remonttöid järgmistes arestimajades:

- Harju politseiprefektuuris renoveeriti Saue arestimaja elektrisüsteemi.

Kinnipidamistingimuste parandamiseks ja sellekohaste juhtnõuade saamiseks on Eesti teinud CPT-ga koostööd. CPT on eesti kinnipidamisasutusi külastanud kolmel korral – 1997., 1999. ja 2003. aastal. 1997. ja 1999. aasta raportid ning Eesti Vabariigi vastused neile on juba avalikustatud. Kindlasti avalikustatakse ka 2003. aasta raport ja Eesti Vabariigi vastus sellele. Eesti ametivõimud on alati CPT ettepanekutesse ja soovitusesse suhtunud väga tõsiselt ning püüdnud neid järgides kinnipidamistingimusi Eesti kinnipidamisasutustes parandada.

5. Väärkohtlemis- ja piinamisvastane kaitse

Põhiseadus keelustab piinamise ning muu julma või inimväärikust alandava kohtlemise. Põhiseaduse artikkel 130 sätestab, et erakorralise või sõjaseisukorra ajal võib riigi julgeoleku või avaliku korra huvides seadusega ettenähtud juhtudel ja korras piirata isikute õigusi ja vabadusi ning panna neile kohustusi. Piirata ei tohi aga põhiseaduslikke õigusi ja vabadusi, nagu õigus elule, õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse, õigus riigi ja seaduse kaitsele. Samuti ei kohaldata artiklit 130 artikli 18 puhul, mis sätestab, et kedagi ei tohi piinata või julmalt või inimväärikust alandavalt kohelda. Sellest lähtuvalt ei ole piinamine mitte mingisugustel tingimustel lubatud ning nimetatud õigus kehtib kõikide Eesti Vabariigi territooriumil viibivate isikute kohta.

Põhiseaduse kohaselt tuleb igapähele, kellelt on võetud vabadus, teatada viivitamatult talle arusaadavas keeles ja viisil vabaduse võtmise põhjus ja tema õigused ning anda võimalus

teatada vabaduse võtmisest oma lähedastele. Kuriteos kahtlustatavale antakse viivitamatult ka võimalus valida endale kaitsja ja temaga kohtuda.

Erinevalt varem kehtinud kriminaalmenetluse koodeksist näeb uus kriminaalmenetluse seadustik ette selge reegli, et isiku vahistamiseks tuleb ta toimetada eeluurimiskohtuniku juurde, varasemat kohtusse ilmumisest loobumise võimalust enam ei ole (kriminaalmenetluse seadustik § 131 lõige 2). Kohtu vahistamisotsustus tehakse vahistatule viivitamata teatavaks talle arusaadavas keeles ja viisil.

Eeluurimiskohtunik või kohus teatab vahistamisest viivitamata vahistatu lähedasele ning töö- või õppimiskohta, kuid vahistamisest teatamisega võib viivitada, kui see on vajalik kuriteo tõkestamiseks või kriminaalmenetluses tõe selgitamiseks. Välisriigi kodaniku vahistamise korral saadetakse vahistamismääruse või kohtuotsuse koopia Välisministeeriumile. Kahtlustatavana kinnipeetule antakse võimalus teatada kinnipidamisest oma valikul vähemalt ühele oma lähedasele menetleja kaudu. Kui teavitamine kahjustaks kriminaalmenetlust, võib teatamise võimaldamisest prokuratuuri loal keelduda.

Kriminaalmenetluses võivad kaitsja valida kahtlustatav ja süüdistatav kas isiklikult või teise isiku vahendusel. Kaitse tuleb tagada isiku soovil alates tema kinnipidamisest või allutamisest menetlustoimingule. Kaitse tagamiseks tuleb menetlustoimingu tegemine vajaduse korral edasi lükata, viivituste vältimiseks näeb § 43 ette ajalised piirid riigi poolt advokaadi määramiseks juhul, kui valitud kaitsja ei saa menetlustoimingu osaleda.

Komitee soovitusel kohta tagada kaitse tunnistajale, kes kuulatakse üle veel mitte kahtlustatavana, leiame, et selline regulatsioon pole vajalik. Kriminaalmenetluse seadustiku § 33 ei seo kahtlustava menetlusseisundi tekkimist isiku eraldi kahtlustavaks tunnistamise määruse tegemisega. Lisaks on Riigikohus juba 1997. aastal tehtud lahendis 3-1-1-45-96 selgitanud, et isiku ülekuulamine tunnistajana enne tema kinnipidamist kahtlustatavana, kui ülekuulamisel ei puudutata nende kuritegude toimepanemise asjaolusid, milles isikut hiljem süüdistatakse, ei ole seaduserikkumine. See kinnitab üldtunnustatud seisukohta, et isiku tunnistajana antud asjakohased ütlused enne tema kahtlustavaks muutumist ei ole süüdistavate tõenditena hiljem kasutatavad.

Eestis ei ole veel tunnistajakaitse küsimusi reguleerivaid õigusakte. Riigikogu menetluses on tunnistajakaitse seadus, mis kehtestab seaduslikud alused kriminaalmenetluses tõendamiseseme asjaolusid teada võivate isikute, nende pereliikmete või teiste lähedaste kaitsmiseks õigusvastaste mõjutuste eest, samuti sätestatakse Eesti kodanike ja teiste isikute põhiseaduslike õiguste piirangud, mis on vajalikud tunnistajakaitse teostamiseks. Tunnistajakaitse süsteemi väljaarendamiseks on käivitatud 2003. aastal Phare National Programme for Estonia – Third Part raames projekt “Support to the creation of a Witness Protection System”. Kriminaalmenetluse seadustik võimaldab tunnistajat kaitsta, muutes tunnistaja anonüümseks või kuulates tunnistajat üle telefonitsi või videokonverentsi vormis.

Tunnistajakaitset teostab Keskkriminaalpolitsei, kes teeb ka välislepingute alusel tunnistajakaitsealast rahvusvahelist koostööd välisriikide tunnistajakaitset teostavate üksustega. Teised riigi- ja kohaliku omavalitsuse organid ja asutused ning avalik-õiguslikud juriidilised isikud on kohustatud osutama tunnistajakaitse teostamisel kaasabi.

Järelevalvet tunnistajakaitsealase tegevuse üle teostab Riigiprokuratuur. Tunnistajakaitset saab kohaldada ainult isiku nõusolekul.

Kuriteo raskusest või erandlikest asjaoludest tulenevalt võib eeluurimiskohtunik muuta tunnistaja tema turvalisuse tagamiseks anonüümseks. Kohus võib istungi kuulutada osaliselt või täielikult kinniseks muu hulgas juhul, kui kohtuistungil avalikkus võib ohustada kohtu või kohtumenetluse poole või tunnistaja julgeolekut.

Vabariigi Valitsuse seaduse kohaselt on Justiitsministeeriumi pädevuses vanglate tegevuse korraldamine ja järelevalve vanglate üle.

Arestimajade üle teostab järelevalvet Siseministeeriumi valitsemisalas oleva Politseiameti politseikontrolli osakond. Osakonna põhiülesandeks on kontrollida ameti ja selle allasutuste politseiametnike ja teiste teenistujate tegevuse seaduslikkust ning menetleda distsiplinaarasju.

Järelevalvet psühhiaatriaiglates ning nakkushaiguste korral tahtest olenematu ravi üle teostab Tervishoiuamet. Tervishoiuameti põhimääruse kohaselt teostab amet järelevalvet tervishoiuteenuste osutajatele sätestatud nõuete täitmise üle; perearstide, kiirabi osutajate, eriarstiabi osutajate ja iseseisvalt õendusabi osutajate tegevuse üle; vaatab läbi ja lahendab patsientide ja muude isikute avaldusi ja taotlusi. Praktikas ei kontrollita regulaarselt isikute kinnipidamist, kuid lahendatakse põhimäärusest tulenevalt kaebusi ja avaldusi.

Illuka Varjupaigataotlejate Vastuvõtukeskuse tegevuse üle teostab järelevalvet Sotsiaalministeerium.

Kaitseväelane saab esitada kaebusi oma kohtlemise või talle määratud distsiplinaarkaristuste kohta ülemale või karistuse määranud ülema vahetule ülemale. Kaitseväelasel, kes ei ole esitanud kaebusele saanud vastust või teda rahuldavat vastust, on õigus esitada uus kaebus varem kaebuse saanud ülema vahetule ülemale või kaitseväge peainspektorile.

6. Politseiametnike käitumiskoodeks

Politseinike õigused ja kohustused ning käitumine vahialustega on reguleeritud õigusaktidega (politseiseadus, kriminaalmenetluse seadustik, vangistuseseadus jne). Politseinikele kehtib avaliku teenistuse seaduse lisas kehtestatud avaliku teenistuse eetikakoodeks. Samuti kehtib politsei üldise käitumisjuhiseks "Politseiniku ABC", kus on välja toodud 10 käsku politseinikele. Väljatöötamisel on politsei eetikakoodeks, Eesti ametivõimud osalevad Euroopa politsei eetikakoodeksi väljatöötamise töörühmas.

7. Ebaseaduslikult Eestis viibivad isikud ja varjupaigataotlejad

Ebaseaduslikult Eestis viibiva välismaalase väljasaatmise alused ja korra sätestab väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus. Kui välismaalase väljasaatmist ei ole võimalik lõpule viia 48 tunni jooksul, paigutatakse väljasaadetav halduskohtuniku otsuse alusel väljasaatmiskeskusesse kuni väljasaatmiseni, kuid mitte kauemaks kui kaheks kuuks. Kui nimetatud tähtaja jooksul ei ole võimalik väljasaatmist täide viia, pikendab halduskohus isiku väljasaatmiskeskuses viibimise tähtaega kuni kahe kuu kaupa kuni väljasaatmise täideviimiseni või välismaalase vabastamiseni väljasaatmiskeskusest.

Ajavahemikul 1. märtsist 2003 kuni 15. oktoobrini 2004 oli väljasaatmiskeskuses keskmine kinnipidamise aeg 3,4 kuud. Kõige kauem viibivad väljasaatmiskeskuses vene rahvusest isikud, kelle Venemaale tagasivõtmise peab otsustama Vene Föderatsiooni Suursaatkond. Kahjuks võib selle otsuse langetamine venida.

Ajavahemikul 1. juunist 2001 kuni 15. oktoobrini 2004 on väljasaatmiskeskuse kaudu Eestist välja saadetud 62 isikut.

Aastatel 2002–2004 (kuni oktoober 2004) välja saadetud isikud rahvuse ning aastate kaupa*:

	2002	2003	2004
Alžeeria		1	
Armeenia	11	9	
Aserbaidžaan	19	8	
Austraalia	1		
Gruusia	11	4	5
Haiti			1
Horvaatia		1	
Iisrael		1	
India		2	1
Indoneesia		1	
Itaalia		2	
Jaapan			1
Kanada		1	
Kasahstan		2	1
Küpros		1	
Lõuna-Aafrika Vabariik			1
Läti	20	11	7
Moldova	10	4	4
Niger			1
Norra			1
Prantsusmaa		2	1
Rootsi		1	1
Rumeenia			8
Saksamaa		1	
Soome		3	
Suurbritannia	15	4	1
Tšehhi			1
Türgi			1
Ukraina	35	21	9

USA		1	2
Usbekistan		1	
Valgevene	6	4	
Venemaa	108	39	5
Kokku	221	125	52

*Tabelis on esitatud nii politsei, piirivalve kui ka Kodakondsus- ja Migratsiooni ameti poolt välja saadetud isikud.

Välismaalane paigutatakse kuni väljasaatmiseni või väljasaatmisotsuse tühistamiseni väljasaatmiskeskusesse juhul, kui väljasaatmist ei ole võimalik lõpule viia 48 tunni jooksul.

Väljasaatmiskeskus on valvatava piirdega ja selgelt nähtavate tähistega märgistatud territoorium. Väljasaatmiskeskuses elavad välismaalased puidust mööbliga sisustatud kahekohalistes tubades. Toad vastavad eluruumidele kehtestatud ehitustehnilistele, tervisekaitse- ja hügieeninõuetele. Nais- ja meessoost väljasaadetavad majutatakse eraldi tubadesse. Regulaarne toitlustamine toimub ühises puhkeruumis, kus väljasaadetavad võivad ka oma vaba aega veeta. Menüü koostamisel on arvesse võetud elutegevuseks vajalikku toidutarvet. Tualett ning dušš on ühine maksimaalselt 16 väljasaadetavale. Isiklike hügieenitarvete puudumisel annab need väljasaatmiskeskus. Juuksuriteenust pakutakse üks kord kuus. Väljasaadetavad kannavad isiklike riideid, kuid nende puudumisel annab väljasaatmiskeskus tasuta riided. Kasutada saab pesumasinat ja -kuivatit. Väljasaadetavale tagatakse vältimatu arstiabi ning väljasaadetava tervise seisundi jälgimiseks on väljasaatmiskeskuses alaline ravipunkt. Väljasaadetav tohib kohtuda kodakondsusjärgse riigi konsulaartöötaja, kaitsja ja vaimulikuga ning väljasaatmiskeskuse juhataja loal ja järelevalve all ka teiste isikutega. Väljasaadetaval on lubatud pidada kirjavahetust ning vabal ajal kasutada piiramatult kaarditelefoni. Määratud mahus tohivad väljasaadetavad osta väljasaatmiskeskuse vahendusel toiduaineid, isiklike hügieenitarbeid ning teisi lubatud asju. Lubatud on ka vastu võtta pakke, kuid need ei tohi sisaldada toiduaineid ega ravimeid. Kui väljasaadetav rikub seaduses sätestatud kohustusi või väljasaatmiskeskuse kodukorda, ei hoolitse isikliku hügieeni eest vajalikul määral ja ohustab sellega enda või teiste tervist, kahjustab enda tervist või väljasaatmiskeskuse vara, on suitsiidi- või põgenemiskalduvusega või on vägivaldne, siis võib tema suhtes kohaldada turvaabinõusid.

Turvaabinõud on:

- väljasaadetava liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramine;
- isiklike esemete kasutamise keelamine;
- eraldatud lukustatud ruumi paigutamine;
- ohjeldusabinõude kasutamine. Ohjeldusabinõuna võib seaduses sätestatud korras kasutada kinnisidumist, käeraudu või rahustussärki. Ohjeldusabinõude kasutamine ei tohi kesta üle 12 tunni järjest.

Varjupaigataotlejate ja pagulaste Eestis viibimise aluseid reguleerib pagulaste seadus. Varjupaika on õigus saada välismaalasel, kellel on põhjendatud kartus, et teda võidakse kodakondsusjärgses riigis või alalisel asukohamaal kiusata taga rassi, usu, rahvuse, sotsiaalsesse gruppi kuulumise või poliitiliste veendumuste pärast.

Välismaalasel on õigus saada kaitset ka põhjendusel, et tema Eestist tagasi- või väljasaatmine võib kaasa tuua inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 3

või ÜRO piinamise ning muude julmade, ebainimlike või inimväärikust alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastase konventsiooni artiklis 3 nimetatud tagajärje või surmanuhtluse kohaldamise tema kodakondsusriigis või alalises asukohariigis. Pagulase taotluse alusel võib anda varjupaiga ka pagulase abikaasale või alaealisele lapsele, kui ta viibib väljaspool Eestit ning on konventsiooni ja protokollide tähenduses pagulane.

Aastatel 1997–2004 on Eesti Vabariigile esitatud 94 varjupaigataotlust, neist varjupaiga on saanud 4 isikut. 9 välismaalasele, kes ei ole konventsiooni kohaselt pagulane, kuid kelle puhul on põhjendatult alust arvata, et tema Eestist tagasi- või väljasaatmine võib kaasa tuua inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 3 või ÜRO piinamise ning muude julmade, ebainimlike või inimväärikust alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastase konventsiooni artiklis 3 nimetatud tagajärje või surmanuhtluse kohaldamise tema kodakondsusriigis või alalises asukohariigis, on antud subsidiaarne kaitse. Lisaks on antud 12 elamisluba perekondlike sidemete tõttu, mis on varjupaigataotlejal Eestis tekkinud taotluse menetlemise ajal.

8. Süüdimõistetute jaotus nende kodakondsuse järgi

	Kinnipeetavate arv kokku	Kodakondsuseta	Teiste riikide kodanikke
1.1.2002	3270	1505	155
1.1.2003	3059	1322	170
1.1.2004	3221	1232	196
21.10.2004	3415	1224	177

Eesti ametivõimude andmete kohaselt ei ole tehtud ülevaatlikku uurimust põhjuste kohta, miks on süüdimõistetute seas kodakondsuseta isikutel ja Vene Föderatsiooni kodanikel nii suur osakaal. Samas näitab kuritegevuse statistika, et:

- eestlased moodustasid 2001. aastal vabadusekaotuslikke karistusi kandvatest isikutest ligikaudu 41% ja venelased ligikaudu 52%, ülejäänud rahvuste osakaal oli 7%;
- Eesti kodanikud moodustasid aastate 2001–2003 arvestuses kõigist süüdimõistetutest 68–69%, Vene kodanikud 4–5% ja kodakondsuseta isikud 25–26%;
- 2004. aasta alguses oli kinnipeetavatest 55,7% Eesti Vabariigi kodakondsusega, 38,2% kodakondsuseta ja 6,1% teiste riikide kodanikke.

Eeltoodust nähtub, et ei ole õige väide, et ülekaalus on Vene kodanikest ja kodakondsuseta isikutest süüdimõistetud ja kinnipeetavad. Samas ei saa eitada mittekodanike ja Vene kodakondsusega isikute suurt osakaalu ega alahinnata komitee soovitusel väljatoodud uuringuteemat. Kriminoloogiliste uuringute kohta tuleb aga öelda, et see teadusharu on Eestis olnud pikka aega varjusurmas. Samas on tuntud vajadust selliste uuringute järele: Justiitsministeeriumi ja Tartu Ülikooli Õigusinstituudi vahel on sõlmitud koostööleping, mille kohaselt rahastab valitsus Justiitsministeeriumi kaudu instituudi kriminoloogiaalast teadustegevust kolme aasta jooksul kokku 1,35 miljoni krooniga. Pikaajalise finantskattega lepingu põhieesmärk ongi elavdada kriminoloogiaalaseid uuringuid ning selle kaudu luua eeldused teadmispõhiseks kriminaalpoliitikaks.

9. Kodakondsusetuse vähendamise 1961. aasta konventsiooni ratifitseerimine

Komitee soovitas Eestil kaaluda kodakondsusetuse vähendamise 1961. aasta konventsiooni ratifitseerimist. Asjakohased valitsusasutused on teinud esialgse analüüsi nimetatud konventsiooniga ühinemise võimalikkuse kohta. Kuna ühinemisega seoses tuleks muuta õigusakte, ei ole Eestil esialgu kavas nimetatud konventsiooniga ühineda.

10. Konventsiooni käsitleva informatsiooni kogumise kord

Eesti ministriumid koguvad regulaarselt informatsiooni oma haldusalas toimuva kohta, sh konventsiooni käsitlevat informatsiooni. Vastavalt vajadusele on võimalik ministriumitelt asjakohane informatsioon ning statistika ka kokku koondada.

11. Deklaratsioonid konventsiooni artiklite 21 ja 22 kohta

Vastuseks komitee soovitusele teha konventsiooni artiklite 21 ja 22 kohta deklaratsioonid, teatavad Eesti ametivõimud, et praegu ei ole Eestil kavas seda teha. Välistada ei saa aga võimalust, et tulevikus kaalutakse konventsiooni artiklite 21 ja 22 kohta deklaratsioonide tegemist.

12. Õiguskantsler

Eestis ei ole ametiisikut rahvusvaheliselt tuntud nimetusega ombudsman. Ombudsmani ehk õigusvahemehe funktsiooni täidab õiguskantsleri seaduse kohaselt õiguskantsler. Õiguskantsler osutab isikutele abi õiguste ja vabaduste rikkumise korral, võttes oma menetlusse juhtumid, kus avaldaja kas isiklikult või oma esindaja kaudu osundab riigiasutusele, kelle tegevus on avaldaja arvates rikkunud tema põhiõigusi. Teravdatud tähelepanu all on nende isikute mured, kes ei suuda ise piisavalt oma õiguste eest seista või kelle vabadus on piiratud. Need on lapsed, hooldekodudes ja psühhiaatriaiglates viibivad isikud, vangid ja ajateenijad. Seetõttu külastavad õiguskantsler ja tema nõunikud erikava kohaselt lastekodusid, hooldekodusid, psühhiaatriaiglaid, vanglaid ja väeosi, et kohapeal tutvuda põhiõiguste ja vabaduste tagamise olukorraga, vestelda neis asutustes olevate isikutega ning algatada vajaduse korral kontrollmenetlus.

Ülevaade õiguskantslerile institutsioonide vastu esitatud avaldustest aastate kaupa:

	Vanglad	Politsei	Prokuratuur
2002	76	74	15
2003	243	70	10

Õiguskantsleri tegevus lapse õiguste tagamisel on paljus omaalgatuslik. Sotsiaalministeeriumis on väljatöötamisel lastekaitse kontseptsioon, mis sisaldab ettepanekut täiendada õiguskantsleri seadust, andes õiguskantslerile selgema mandaadi laste õiguste tagamise nimel tegutsemiseks. Lisaks avalduste lahendamisele toimusid 2003. aastal õiguskantsleri omaalgatuslikud kontrollkäigud Eestis tegutsevatesse kasvatuseritingimusi vajavate õpilaste koolidesse, et kontrollida, kuidas on tagatud sellistes koolides õppivate laste õigused.

Selleks, et saada ülevaadet erikoolide olukorrast ning infot neis institutsioonides laste põhiõiguste ja vabaduste tagamise kohta, külastas õiguskantsler kõiki kolme Eestis tegutsevat kooli: Tapa Erikooli, Puiatu Erikooli ja Kaagvere Erikooli. Erikooli paigutamine on rangeim mõjutusvahend, mida on võimalik kohaldada alaealise mõjutusvahendite seaduse alusel. Erikool on kinnine asutus, kus on korraldatud õpilaste pidev kasvatusjärelevalve. Seepärast on järelevalve õpilaste põhiõiguste ja vabaduste tagamise üle eriti tähtis. Õpilaste endi võimalused oma õigusi kaitsta on sellistes asutustes piiratud.

Ühes erikoolis (Tapal) eraldusruumi üldse ei kasutata, teistes (Kaagvere ja Puiatu) on aga eraldusruumi paigutamine toimunud suuremal või vähemal määral vastuolus alaealiste mõjutusvahendite seadusega.

Samuti soovitas õiguskantsler erikoolidel pöörata enam tähelepanu õpilaste sõnumi saladusele, mille järgimisega on olnud probleeme. Alaealise mõjutusvahendite seaduse alusel on õigus kontrollida õpilase juuresolekul talle saabunud saadetisi, aga mitte väljaminevaid saadetisi, samuti ei või kontrollida õpilase kirjavahetuse või muude sidekanalite kaudu edastatavate sõnumite sisu.

Läbimõtle mata tähtaegade alusel erikooli saatmine on tõenäoliselt üks põhjus, miks paljudel erikoolis õppinutel koolitee katkeb. Õpilasel on keeruline siirduda teise kooli.

Erikoolist vabanenud noorele ei ole ette nähtud tõhusat järeltegevust – puuduvad tugiisikud. Tihti on õpilase ainus võimalus asuda õppima samas koolis, kus probleemid alguse said; sageli aitavad erikooli töötajad ise (mitte alaealiste komisjoni esindajad või kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajad) leida lapsele sobivat õppeasutust.

Raskeks probleemiks on muutunud eeluurimis- ja vanglakogemusega noorte ning liiga suure vanusevahega (10–17) noorte saatmine erikooli. Kasvatuse mõttes on see ebapedagoogiline ning kriminaalpreventsiooni ja resotsialiseerimise seisukohast vastunäidustatud. Probleem on tekkinud pärast Sindi erikooli sulgemist, kus varem õppisid 14–18-aastased noormehed. Üks kolmandik noormeestest on erikooli saadetud korduvalt.

2003. aastal oli 6 erikooli õpilase suhtes algatatud kriminaalmenetlus seoses kaasõpilaste terroriseerimise ja vägivallaga.

Kuna puudub institutsionaalse mõjutusvahendi difrentseeritus, ei ole koolis võimalik alati tagada nende õpilaste turvalisust, kes on langenud koolis väärteo või kuriteo ohvriks või on olnud nende tunnistajaks.

Praegu kontrollitakse erikoolides õiguskantsleri ettepanekute täitmist.

Kontrollkäigud Narva ja Kohtla-Järve arestimajadesse

Õiguskantsleri nõunik Ida-Virumaal külastas 8. jaanuaril 2003 toonase Narva Politseiprefektuuri arestimaja Narvas.

Arestimaja ülekoormust kontrollkäigul ei tuvastatud. Kambrites on politseiametnike sõnul normaalne ventilatsioon. Igas kambris on võimalik pesta ja kasutada tualetti.

Arestimajas peetakse kinni põhimõttest hoida arestialused eraldi. Kinnipeetavate kohta sisse seatud kirjaliku arvestusega tutvudes leidis kinnitust, et mehed ja naised, alaealised ja täiskasvanud viibisid eri kambrites.

Ühes kambris puudus aken, teistes kambrites peaaegu puudus päevavalgus. Kõigis kambrites oli kontrollkäigu ajal terve ööpäeva tehisvalgus. Puudusena tuvastati ka, et ei ole võimalik kasutada õigust soovi korral viibida värskes õhus. Ülemkomissari sõnul puudub selleks nii tehniline kui ka materiaalne (arestimaja töötajate arv ei võimalda seda) võimalus.

19. veebruaril 2003 külastas õiguskantsleri nõunik Kohtla-Järvel paiknevat toonase Ida-Virumaa politseiprefektuuri arestimaja.

Arestimaja töötab suure ülekoormusega. Arestikambrites viibivatel isikutel on kambrite ülekoormuse tõttu raske rahuldada hügieenivajadusi. Arestimajas ei peeta kinni põhimõttest hoida arestialused eraldi. Kinnipeetavate kohta sisse seatud kirjalikust arvestusest selgus, et samas kambris viibivad kinnipeetavad ja vahistatud. Mehed ja naised ning alaealised ja täiskasvanud on paigutatud eri kambritesse. Arestimajas on suitsetajad ja mittedsuitsetajad koos.

Kõigis kambrites on halb ventilatsioon, puudub aken, samuti puudub päevavalgus. Kambrites on ööpäev läbi tehisvalgus. Sellised olud ei sobi eelvangistuse, aresti ega haldusaresti nõuetekohaseks täideviimiseks.

Selline olukord Ida-Virumaa arestimajades toob õiguskantsleri hinnangul kaasa kinnipeetavate väarikust alandava kohtlemise, mis põhiseaduse § 18 kohaselt on keelatud.

Õiguskantsler ja ka Eestit külastanud rahvusvaheliste organisatsioonide esindusgrupid on juhtinud siseministri tähelepanu vajadusele kiiremas korras tagada politsei arestimajades isikute põhiõiguste kaitse ja täita seaduses kinnipidamistingimuste kohta kehtestatud nõuded. Siseminister on möönnud probleemi olemasolu, kuid viidanud rahapuudusele – järjekindlalt on taotletud raha riigieelarvest, kuid seda pole saadud – ning asjaolule, et plaanitava Viru Vangla ehitamine (kus on ka eeluurimisosakond) muudab mõttetuks arestimajade ulatusliku renoveerimise.

Kontrollkäik Tartu Vanglasse

6. veebruaril 2003 toimus seoses Soome ombudsmani ametkonna esindajate Eesti-visitiga Õiguskantsleri Kantselei ametnike ja Soome ombudsmani ametkonna esindajate ühine kontrollkäik Tartu Vanglasse. Kontrollkäigul osales ka Justiitsministeeriumi vanglate aseksantsler.

Tartu Vangla on Justiitsministeeriumi haldusalas olev karistuse täideviimise asutus, kus viibivad nii kohtus süüdi mõistetud kinnipeetavad kui ka kriminaalmenetlusega seoses vahi all viibivad isikud.

Kontrollkäigul ilmnas, et Tartu Vangla juhtkond ei ole vanglapersonali mainimisväärsed kuritarvitusi täheldanud. Tõenäoliselt on põhjus selles, et tegemist on hiljuti avatud vanglaga, mille personal on komplekteeritud inimestest, kes ei ole varem vanglasüsteemis töötanud. Mõnel korral on kinnipeetav rünnanud vanglaametnikku ja mõni isik on sattunud vanglaametnike huviorbiiti seoses narkootiliste ainetega.

Õiguskantsleri esindajad korraldasid kinnipeetavate isikute vastuvõtu, kus kinnipeetavad esinesid ka teatava grupi nimel, nt seksiooni nimel, mis näitab, et laagri tüüpi vanglates tavaline kriminaalne hierarhia on Tartu Vanglas osaliselt lõhutatud. Vastu võeti ka ühe kinnipeetava kirjalik avaldus. Kokku käis vastuvõtul 11 kinnipeetavat ja 1 vahistatu. Kinnipeetavad ega vahistatud ei kaevanud personali vägivalla üle.

Kontrollkäik Maardu Vanglasse

28. aprillil 2003 toimus Õiguskantsleri Kantselei tööplaanis ettenähtud kontrollkäik Maardu Vanglasse.

Maardu Vangla on Justiitsministeeriumi haldusalas olev eelvangistuse kandmise ja karistuse täideviimise asutus, kus viibivad peamiselt kriminaalmenetlusega seoses vahi all olevad alaealised isikud ja noored vahistatud.

Kontrollkäigu eesmärk oli tuvastada, kuidas on tagatud vahistatute põhiõigused ja vabadused, esmajoones arvestades nende vanust.

Maardu Vanglas toimub vaid üldharidusõpe, sest nõuetekohast kutseharidust ei ole praegu võimalik vahistatutele osutada.

Kontrollkäigu ajal korraldasid Õiguskantsleri Kantselei ametnikud kinnipeetavate isikute vastuvõtu, kus käis kokku 24 kinnipeetavat ja üks vanglaametnik. Personali vägivalla üle ei kaevatud.

Kontrollkäik Murru Vanglasse

27. oktoobril 2003 korraldati Õiguskantsleri Kantselei tööplaanis ettenähtud kontrollkäik Murru Vanglasse. Eesmärk oli tuvastada, kuidas on tagatud kinnipeetavate põhiõigused ja vabadused Eesti suurimas laagri tüüpi vanglas.

Murru Vangla on Justiitsministeeriumi haldusalas olev vanglakaristust täideviiv asutus, kus kannavad karistust täiskasvanud meessoost kinnipeetavad.

Murru Vanglast on õiguskantsler saanud avaldusi tunduvalt vähem kui suurtest eeluurimisvanglatest, Tallinna ja Tartu Vanglast. 2003. aastal saabus Murru Vanglast kõigest parkümmend kaebust.

Õiguskantsleri esindajad tõdesid, et vangla hooned ei ole tänapäeva nõuete kohased. Osa ruume – kartserid ja lukustatud kambrid – on halvas seisukorras ja ülerahvastatud, ka söökla ei ole nõuetekohane.

Kinnipeetavate vastuvõtul käis kokku 31 isikut. Neist 23 soovijat jõuti vastu võtta 27. oktoobril 2003, ülejäänud võeti vastu 3. detsembril 2003 toimunud järelkülastusel. Kinnipeetavad ei kaevanud personali vägivalla üle.

9. juulil 2004 külastasid Õiguskantsleri Kantselei ametnikud Viljandi Vanglat, kus kannavad karistust noored meessoost kinnipeetavad. Õiguskantsleri esindajad ei tuvastanud kontrollkäigul Viljandi Vanglas seaduserikkumisi.

20. ja 21. septembril külastas õiguskantsler koos Õiguskantsleri Kantselei ametnikega Ida-Politseiprefektuuri Narva, Kohtla-Järve ja Rakvere arestimaju. Tuvastatud rikkumiste kohta tegi õiguskantsler asjakohased ettepanekud siseministrile ja justiitsministrile.

28. oktoobril ja 3. novembril 2004 tegid Õiguskantsleri Kantselei ametnikud kontrollkäigu Ämari Vanglasse.

Kinnipeetavate kaebused õiguskantslerile

Kinnipeetavad kasutavad sageli neile seadusega tagatud õigust esitada õiguskantslerile kaebusi kinnipidamiskohtades valitsevate tingimuste kohta. 2000–2003 aastal oli 10–14% kinnipeetavate kaebustest esitatud kinnipidamiskohtades valitsevate tingimuste ning vanglaametnike tegevuse kohta. Enam on kaevatud näiteks arstiabi osutamise üle, samuti selle peale, et kinnipeetul ei ole lubatud hoida enda juures isiklikke esemeid, nagu raadio või televiisor. Samuti on kinnipeetavad kaevanud nende kaebustele vastamise menetluse pärast. Mitmel juhul on õiguskantsler leidnud seaduserikkumisi ning teinud Justiitsministeeriumile ettepanekuid, kuidas olukorda parandada, ning enamikul juhtudel on Justiitsministeerium nendega nõustunud. Mõnel juhul on Justiitsministeerium nõustunud õiguskantsleri ettepanekutega põhimõtteliselt, kuid nende elluviimiseks pole olnud rahalisi võimalusi. 2004. aasta novembri seisuga olid vangid ja vahialused õiguskantslerile esitanud 273 kaebust.

13. Tervisekaitseinspeksioon

Tervisekaitseinspeksioon kontrollib regulaarselt vanglate sööklate tingimusi ning toitu. 2003. aasta lõpuks oli Tervisekaitseinspeksiooni ja tema kohalike asutuste hügieenialase järelevalve all kokku 10 422 toidukäitlemisettevõtet (4577 toitlustusettevõtet ja 5845 jaekaubandusettevõtet).

Vanglad kuuluvad II riskikategooria toidukäitlemisettevõtete hulka. Selle kategooria ettevõtetes valmistatud toit on ette nähtud tavatarbijatele, seal ei valmistata kõrge riskiga valmistoite, kuid toitude sortiment või tarbijate arv on suur.

Aastatel 2001–2004 on Tervisekaitseinspeksioon külastanud vanglate sööklaid regulaarselt ja tõdenud, et üldiselt on need nõuetekohased. Valdav enamik vanglasööklatest on saanud tegutsemiseks Tervisekaitseinspeksiooni tunnustuse.

	Tallinn	Tartu	Murru	Ämari	Harku	Viljandi	Pärnu
2001	1	X		1	1	Söökla-remont	1
2002	1	X	1	1	1		2
2003	3	1	2	1	2	2	0
2004	0	1	2	0	0	2	0
Tunnustus	Kuni 20.12.04	Täht-ajatu	Tunnus-tamata	Täht-ajatu	Täht-ajatu	Täht-ajatu	Täht-ajatu

Ainult Murru Vangla söökla ei vasta esitatud nõuetele. Tervisekaitseinspeksiooni sõnul on köögi ning abiruumide seisund halb, ruumid on niisked ja külmad, toidutoorme ja toiduga kokkupuutuv sisseseade ja seadmed on amortiseerunud ning vajavad väljavahetamist;

ladude ning külm- ja sügavkülmkappide temperatuur ei vasta osaliselt nõuetele. Olukorra parandamiseks projekteeritakse 2005. aastal Murru Vangla köögiblokk (sh elektri-, vee- ja kanalisatsioonivõrgud), mis ehitatakse valmis 2006. aastal.

14. Kaebuste lahendamise erapooletus ja objektiivsus

Vahistatu võib väärkohtlemise kohta esitada kaebusi. Kontaktisik teavitab kinnipeetavat kaebuste esitamise korrast. Vägivallajahu kohta teeb kinnipeetav kõigepealt vanglale avalduse. Vanglaametnikud selgitavad välja, kas uurimise käigus on võimalik kuriteokoosseisu ilmnemine. Kui selline võimalus on olemas, siis alustatakse kriminaalmenetlust ning tehakse esmased ja edasilükkamatud toimingud; seejärel antakse uurimine edasi politseile, sest 1. juulil 2004 jõustunud kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt on vanglatel ainult esmaste uurimistoimingute tegemise õigus. Kohtueelse eeluurimise kõikides vanglates toimepandud kuritegudes viib lõpule kriminaalmenetluse seadustiku § 31 lõikes 1 sätestatud pädev uurimisasutus (politsei).

Maa- ja linnakohus, kelle pädevuses on ka kriminaalasjade sisuline läbivaatamine, peaksid tagama senisest tõhusama kohtuliku kontrolli selliste kaebuste läbivaatamisel, mille puhul väidetav rikkumine on pandud toime kriminaalmenetlustoimingu käigus. Kriminaalmenetluse seadustiku § 213 lõike 3 alusel on prokuröri, kes avastab (k.a kaebuse läbivaatamisel) uurija käitumises distsiplinaarsüüteo tunnused, õigus ja kohustus teha uurija ülemusele ettepanek alustada distsiplinaarmenetlust. Viimasel on omakorda kohustus teavitada prokuratuuri kui kohtueelse uurimise juhti hiljemalt 1 kuu möödudes lahendusest. Sellega järgitakse põhimõtet, et prokuratuuril on ka kohtueelse menetluse seaduslikkuse tagamise kohustus. Kriminaalmenetluse seadustiku § 229 lõige 3 näeb ette kohustuse selgitada kaebajale tähtaegu ja korda, kuidas esitada kaebus maa- või linnakohtule. Erapoolik uurija kõrvaldatakse menetlusest kas distsiplinaarmenetluse kaudu, prokuröri korralduse alusel või taandamismenetluses kriminaalmenetluse seadustiku § 59 lõike 1 alusel.

15. Riigiametnike vägivalla kohta esitatud kaebused

Eesti kinnipidamisasutustes viibivatel isikutel on õigus esitada kaebus, kui kinnipidamisasutuse personal on nende suhtes tarvitanud vägivalda.

Justiitsministeeriumis on väljatöötamisel kriminaalstatistika määrus, mis tagab menetlusregistrist üksikasjalike statistiliste andmete (sugu, vanus, kodakondsus) kättesaadavuse.

Ülevaade ajavahemikul 1. juunist 2001 kuni 15. oktoobrini 2004 arestimajadest politseivägivalla kohta laekunud kaebustest:

Aasta	Distsiplinaarasjade arv	Distsiplinaarvastutusele võtmisi	Kriminaalasjade arv
2001	8	2	3
2002	13	0	0
2003	18	2	0
2004	14	1	0

Distsiplinaarvastutuse kohaldamata jätmine on tingitud asjaolust, et avaldustes esitatud andmed ei leidnud kinnitust.

Alates 1. jaanuarist 2003 on 33 korral alustatud distsiplinaarjuurdloosi seoses kaebustega isikute kinnipidamisel vägivalda kasutamise kohta. Kriminaalmenetlusi seoses politseiametnike vägivalda kasutamisega arestimajades ei ole alustatud.

1. Ida-Viru Politseiprefektuur – alg 14. juuli 2003 käskkirjaga nr 479p, vahialusele tekitati kergeid vigastusi, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
2. Lääne-Viru Politseiprefektuur – alg 1. detsembri 2003 käskkirjaga nr 228p, enesetapp arestimajas, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
3. Narva Politseiprefektuur – alg 26. septembri 2003 käskkirjaga nr 473p, enesetapp arestimajas, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
4. Pärnu Politseiprefektuur – alg 18. novembri 2003 käskkirjaga nr 682p, arestimajas tapsid kambrikaaslased kinnipeetava, võeti Politseiameti menetlusse. Teenistuskohustuste mittenõuetekohase täitmise eest said kolm politseiametnikku noomituse, üht politseiametnikku ei karistatud.
5. Pärnu Politseiprefektuur – alg 18. novembri 2003 käskkirjaga nr 692p, väidetav peksmine, politseiametniku süü ei leidnud kinnitust.
6. Tallinna Politseiprefektuur (15) – alg 07. jaanuari 2003 käskkirjaga nr 38p, arestimajas suri kainenemisele toodud isik, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
7. Tallinna Politseiprefektuur – alg 24. jaanuari 2003 käskkirjaga nr 197p, kinnipeetut löödi väidetavalt vastu seina, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
8. Tallinna Politseiprefektuur – alg 20. veebruari 2003 käskkirjaga nr 464p, kinnipeetut löödi väidetavalt peaga vastu seina, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
9. Tallinna Politseiprefektuur – alg 25. märtsi 2003 käskkirjaga nr 978p, väidetavalt peksti kinnipeetut, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
10. Tallinna Politseiprefektuur – alg 28. aprilli 2003 käskkirjaga nr 1289p, arestimajas suri kainenemisele toodud isik, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
11. Tallinna Politseiprefektuuris – alg 5. mai 2003 käskkirjaga nr 1397p, väidetav ebaseaduslik jõu kasutamine, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
12. Tallinna Politseiprefektuur – alg 3. juuni 2003 käskkirjaga nr 1740p, kaklus teenistusvälisel ajal, vääritud käitumise eest tehti ühele politseiametnikule noomitus, kolmele politseiametnikule määrati palgast kinnipidamine 30% kolmeks kuuks, ühte otsustati mitte karistada.
13. Tallinna Politseiprefektuur – alg 10. juuni 2003 käskkirjaga nr 1814p, avaldaja väitel peksti tema poega, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
14. Tallinna Politseiprefektuur – alg 4. juuli 2003 käskkirjaga nr 2069p, enesetapp arestimajas, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.

15. Tallinna Politseiprefektuur – alg 22. juuli 2003 käskkirjaga nr 2213p, avaldaja väitel peksti teda ja võeti ära 1000 krooni, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
16. Tallinna Politseiprefektuur – alg 31. juuli 2003 käskkirjaga nr 2324p, arestimajas kinni peetav isik vigastas ennast, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
17. Tallinna Politseiprefektuur – alg 19. augusti 2003 käskkirjaga nr 2497p, avaldaja väitel peksti teda ning tekitati kehavigastusi, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
18. Tallinna Politseiprefektuur – alg 15. oktoobri 2003 käskkirjaga nr 3042p, kinnipeetu suri arestimajas, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
19. Tallinna Politseiprefektuur – alg 14. novembri 2003 käskkirjaga nr 3300p, väidetavalt peksid politseinikud isikut, süü ei leidnud kinnitust.
20. Tallinna Politseiprefektuur – alg 21. novembri 2003 käskkirjaga nr 3345p, avaldaja väitel peksid politseinikud teda, süü ei leidnud kinnitust.
21. Tartu Politseiprefektuur – alg 6. märtsi 2003 käskkirjaga nr 112p väidetav peksmine, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
22. Viljandi Politseiprefektuur (2) – alg 29. aprilli 2003 käskkirjaga nr 43 väidetav peksmine, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
23. Viljandi Politseiprefektuur – alg 15. detsembri 2003 käskkirjaga nr 40p, väidetav peksmine, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
24. 2004. aastal – Ida Politseiprefektuur (4) – alg 16. jaanuari 2004 käskkirjaga nr 40 p, kuus vahialust tekitasid endale vigastusi, politseiametnikel süüd ei tuvastatud.
25. Ida Politseiprefektuur – alg 28. jaanuari 2004 käskkirjaga nr 79p, kinnipidamiskambris enesetapp, kahte politseinikku karistati noomitusega teenistuskohustuste mittenouetekohase täitmise tõttu.
26. Ida Politseiprefektuur – alg 6. aprilli 2004 käskkirjaga nr 522p, kaks kinnipeetut tekitasid endale kehavigastusi, politseiametnikel süüd ei tuvastatud.
27. Ida Politseiprefektuur – alg 26. aprilli 2004 käskkirjaga nr 551p; kinnipidamiskambris toimus enesetapp, politseiametnikel süüd ei tuvastatud.
28. Lõuna Politseiprefektuur – alg 30. aprilli 2004 käskkirjaga nr 571p, väidetavalt kasutati vägivalda arestimajja toimetatava isiku kallal, politseiametnikel süüd ei tuvastatud.
29. Lääne Politseiprefektuur – alg 28. jaanuari 2004 käskkirjaga nr 98, väidetav ebainimlik kohtlemine arestimajas, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
30. Põhja Politseiprefektuur – alg 02. jaanuari 2004 käskkirjaga nr 430p, väidetavalt peksti isikut politseiosakonnas, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
31. Põhja Politseiprefektuur – alg 23. jaanuari 2004 käskkirjaga nr 576p, isik leiti arestikambrist surnuna, praegusel ajal lahend puudub.
32. Põhja Politseiprefektuur – alg 29. märtsi 2004 käskkirjaga nr 818p, väidetav peksmine kinnipidamise ajal, politseiametnike süü ei leidnud kinnitust.
33. Põhja Politseiprefektuur – alg 7. juuli 2004 käskkirjaga nr 1260p, väidetavalt ei võimaldatud arestimajas meditsiinilist abi, lahend pole saanud.

Ülevaade ajavahemikul 1. jaanuarist 2003 kuni 15. oktoobrini 2004 personali vägivalda kohta laekunud kaebustest Eesti vanglates:

Aasta	Kriminaalajade arv	Kriminaalkorras karistatud
2001	3	0
2002	7	0

2003	9	0
2004 (I poolaasta)	1	0

	Alustamine	Väidetav rikkumine	Lahend
1	4.9.2001	6.1.01 Maardu Vangla ametnikud peksid kinnipeetavat.	Lõpetatud 2.11.01 (puudub kuriteokoosseis)
2	26.10.2001	Kinnipeetava väitel lõi 17.10.01 Tallinna Vangla töötaja teda pärast saunast tulemist jalaga vastu jalgu, põhjustades valu.	Lõpetatud 8.11.01 (puudub kuriteokoosseis)
3	23.11.2001	18.11.01 Ämari vangla töötajad peksid kinnipeetavat.	Lõpetatud 15.1.02 (puudub kuriteokoosseis)
4	1.1.2002	25.10.01 löid Ämari Vangla vanglaametnikud kinnipeetavat taskulambiga vastu selga.	Lõpetatud 4.3.02 (puudub kuriteokoosseis)
5	10.1.2002	1.12.01 kasutas Pärnu Vangla vanglaametnik kinnipeetava suhtes füüsilist vägivalda, sikutades teda käest ja lüües ta jala ukse vahele.	Lõpetatud 3.2.03 (puudub kuriteokoosseis)
6	22.3.2002	7.3.02 peksid vanglaametnikest relvastatud üksuse liikmed jalgade ja püssipäradega kaht kinnipeetavat.	Lõpetatud 23.9.02 (puudub kuriteokoosseis)
7	20.6.2002	17.6.02 lõi Tallinna Vangla vanglaametnik kartseris karistust kandvat vahistatut taldrikuga vastu pead.	Lõpetatud 20.12.02 (puudub kuriteokoosseis)
8	24.10.2002	9.10.02 lõi Ämari Vangla vanglaametnik kinnipeetavat, murdes kinnipeetava näpuluu.	Lõpetatud 12.12.02 (puudub kuriteokoosseis)
9	29.11.2002	Oktoobris-novembris 2002 sundis Pärnu Vangla vanglaametnik kinnipeetavat inimväarikust alandavatele tegudele ja piiras ebaseaduslikult tema õigusi.	Lõpetatud 29.1.03 (puudub kuriteosündmus)
10	17.12.2002	5.12.02 toimetas Murru Vangla vanglaametnik kaks kinnipeetavat kolmanda kambrisse, kus need vanglaametniku juuresolekul kolmandat kinnipeetavat peksid ja nõudsid 50 000 krooni.	
11	31.3.2003	19.1.03 kasutas Murru Vangla vanglaametnik kinnipeetava suhtes vägivalda.	Lõpetatud 30.7.03 (puudub kuriteokoosseis)
12	8.5.2003	Kaks vanglaametnikku peksid kinnipeetavat.	Lõpetatud 30.5.03 (puudub kuriteokoosseis)
13	19.6.2003	Oktoobris-novembris 2002 diskrimineeris Tallinna Vangla vanglaametnik kinnipeetavat.	Lõpetatud 18.12.03 (puudub kuriteosündmus)
14	21.8.2003	Tallinna Vangla ametnikud kasutasid füüsilist vägivalda vahistatu suhtes, tekitades kehavigastusi.	Lõpetatud 22.02.04 (puudub kuriteokoosseis)
15	2.10.2003	1.10.2003 kasutas Tartu Vangla vanglaametnik vahistatu suhtes füüsilist jõudu.	Lõpetatud 2.12.03 (puudub kuriteokoosseis)
16	30.10.2003	27.10.03 tekitasid ametnikud erakorralise teenistusvalve läbiviimise käigus vahistatule kehavigastusi.	Lõpetatud 28.4.04 (ei ole tõendatud süüdistatava süü kuriteo toimepanemises ning ei ole võimalik koguda täiendavaid tõendeid)
17	17.12.2003	11.9.03 kinnipeetava ümberpaigutamisel osutas kinnipeetav füüsilist vastupanu, mille mahasurumise käigus tekitasid Tallinna Vangla vanglaametnikud talle kehavigastusi (vasaku küünarvarre murd).	Lõpetatud (puudub kuriteokoosseis)

18	16.4.2004	Tartu Vangla vanglaametnik peksis kinnipeetavat.	
----	-----------	--	--

Kõikidest kinnipeetavate esitatud vaietest moodustavad umbes 60% vaided vangla määratud distsiplinaarkaristuste kohta;

umbes 40% vaided seoses lühiajalise väljasõidu, julgeolekuabinõude kohaldamise või tingimisi ennetähtaegseks vabanemiseks mitteesitamisega.

Kui kinnipeetav leiab, et haldusaktiga või haldusmenetluse käigus on rikutud tema õigusi, võib ta esitada vaide. Vaide esitamise reeglid on sätestatud haldusmenetluse seaduses (5. peatükk). Vaide esitamisel registreeritakse kinnipeetava vaie eraldi kaustas ning kinnipeetav annab vanglatöötajale vaide üleandmise kohta allkirja. Seega on tagatud, et vaie ei lähe kaduma, vaid seda menetletakse haldusmenetluse seadusega sätestatud korras ning see jõuab lahenduseni. Kuna haldusmenetluse seaduse kohaselt esitatakse vaie vangla kaudu, mitte ei saadeta otse Justiitsministeeriumile, on esmaseks kontrollijaks see vangla, kelle haldusakti või toimingut kinnipeetav on vaidlustanud. Juhul, kui vangla leiab vaiet läbi vaadates, et kinnipeetava õigusi on tõepoolest rikutud, rahuldab ta vaide ning tunnistab haldusakti kehtetuks. Kui aga vangla leiab, et on käitunud õiguspäraselt, lisab ta vaidele kõik asjakohased dokumendid ning edastab kogu materjali Justiitsministeeriumile. Justiitsministeeriumil on kohustus vaadata vaie läbi ning teha vaideotsus 30 päeva jooksul, alates selle saamisest. Vaiet menetledes vaadatakse läbi kõik asjakohased dokumendid, vajaduse korral võetakse lisaseletusi, kontrollitakse videosalvestisi jne.

Kui vaie jääb rahuldamata, on kinnipeetaval õigus pöörduda oma õiguste kaitseks halduskohtusse.

Juhul, kui kinnipeetav ei soovi või tal ei ole vajadust vangla kaudu vaiet esitada, võib ta pöörduda Justiitsministeeriumi, Õiguskantsleri, Presidendi Kantselei, prokuröri, uurija või kohtu poole kinnises ümbrikus saadetava märgukirja või avaldusega. Nimetatud asutustele adresseeritud kirjad saadetakse edasi vangla kaudu.

16. Ülevaade inimõiguste kohtusse esitatud kaebustest Eesti Vabariigi vastu

Eesti Vabariigi poolt inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist tulenevate kohustuste rikkumise peale esitati Euroopa Inimõiguste Kohtusse 2003. aastal 179 kaebust. 2001. ja 2002. aastal oli kaebuste arv vastavalt 128 ja 116. Eesti Vabariigi vastu esitatud individuaalavaldustest on Euroopa Inimõiguste Kohus kõigi aastate jooksul vastuvõetavaks tunnistanud 10 kaebust. Nendest on seni läbi vaadatud seitse kohtuasja:

1. *Slavgorodski v. Eesti* (12. septembri 2000. aasta otsus, kaebus nr 37043/97, ResDH (2001)101): kohus eemaldas asja nimistust formaalse otsusega seoses sõbraliku kokkuleppe sõlmimisega V. Slavgorodski ja Eesti Vabariigi vahel.
2. *Tammer v. Eesti* (6. veebruari 2001. aasta otsus, Reports 2001-I): kohus leidis, et Eesti Vabariik ei ole rikkunud konventsiooni artiklit 10 (sõnavabadus).
3. *Veeber v. Eesti (nr 1)* (7. novembri 2002. aasta otsus, avaldatud <http://www.echr.coe.int>): kohus leidis, et Eesti Vabariik on rikkunud konventsiooni artikli 6 lõiget 1 (õigus õiglasele kohtulikule arutamisele – kohtulik arutamine ei olnud tõhusal viisil kättesaadav).

4. *Veeber v. Eesti (nr 2)* (21. jaanuari 2003. aasta otsus, Reports 2003-I): kohus leidis, et Eesti Vabariik on rikkunud konventsiooni artikli 7 lõiget 1 (karistamine seaduse alusel – kriminaalseaduse tagasiulatuv kohaldamine).
5. *Mõtsnik v. Eesti* (29. aprilli 2003. aasta otsus, avaldatud <http://www.echr.coe.int>): kohus asus seisukohale, et Eesti Vabariik ei ole rikkunud konventsiooni artikli 6 lõiget 1 (õigus õiglasele kohtulikule arutamisele – kohtulik arutamine mõistliku aja jooksul).
6. *Treial v. Eesti* (2. detsembri 2003. aasta otsus, avaldatud <http://www.echr.coe.int>): kohus asus seisukohale, et Eesti Vabariik on rikkunud konventsiooni artikli 6 lõiget 1 (õigus õiglasele kohtulikule arutamisele – kohtulik arutamine mõistliku aja jooksul).
7. *Puhk v. Eesti* (10. veebruari 2004. aasta otsus, avaldatud <http://www.echr.coe.int>): kohus asus seisukohale, et Eesti Vabariik on rikkunud konventsiooni artikli 7 lõiget 1 (karistamine seaduse alusel – kriminaalseaduse tagasiulatuv kohaldamine).